

1430

IZVESTJA

muzejskega društva za Kranjsko.

— 3 —
Uredil

Anton Koblar.

Izdalo in založilo „Muzejsko društvo za Kranjsko“.

Letnik XVI.

LJUBLJANA.

Natisnila J. Blasnikova tiskarna.

1906.

KAZALO.

Razprave.

	Stran
Stare cerkvene posode na Kranjskem. <i>Viktor Steska</i>	1
Glagolica med beneškimi Slovenci. <i>Dr. Josip Gruden</i>	30
Župna cerkev v Starem Trgu pri Ložu. <i>Viktor Steska</i>	33
Baroni Brigidi. <i>Dr. Fran Flešič</i>	37
Črtica o naših kaznilnicah. <i>L. P.</i>	44
Ilirska Koroška v ljubljanski škofiji. <i>Viktor Steska</i>	53
Novomeški prošt Fran Nikola Peršič (1790—1797). <i>Dr. Fran Ilešič</i>	71
Suzana Gornjegrajska. <i>Dr. Josip Gruden</i>	121
Kranjsko-slovenski prevod Parhamerjevega katekizma iz sredine 18. stoletja. <i>Dr. Fran Ilešič</i>	128
Božja pot pri sv. Frančišku nad Planino v Beli Krajini. <i>Leopold Podlogar</i>	135
Slovenski akti iz mestnega arhiva ljubljanskega. (Francoska doba.) <i>A. Askerc</i>	139
Iz dnevnika Blaža Blaznika. <i>Ivan Vrhovnik</i>	145

Mali zapiski.

Andrej Jankovič. <i>Iv. Vrhovnik</i>	48
Prvi liturgiški direktorij. <i>Iv. Vrhovnik</i>	50
Občni zbor »Muzejskega društva za Kranjsko«. <i>Viktor Steska</i>	50
Odborova seja. <i>Viktor Steska</i>	52
Josip Lukman. <i>Milan Pajk</i>	52
Novi društveni člani	52, 120, 174
Glagolitica. <i>Dr. Josip Gruden</i>	115
Borovnica — Franzdorf. <i>Dr. Josip Gruden</i>	116
Dvestoletnica kapucinskega samostana v Škofji Loki. <i>Iv. Vrhovnik</i>	117

	Stran
Natečaj za Višnjo Goro leta 1834. <i>Iv. Vrhovnik</i>	119
Osebnе vesti. <i>Milan Pajk</i>	120
Odborova seja »Muzejskega društva za Kranjsko«. <i>Viktor Steska</i>	173
Osebna vest. <i>Milan Pajk</i>	174
Reklamacije. <i>Milan Pajk</i>	174
Ob koncu leta opomin društvenim članom	174

Slovstvo.

Ivan Šašelj: Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada. <i>Viktor Steska</i>	112
Zgodovinska knjižnica. <i>Viktor Steska</i>	113
Kn. šk. zavod s. Stanislava v Št. Vidu. <i>Viktor Steska</i>	114
Kranjska narodna umetnost na dunajski razstavi. <i>Viktor Steska</i>	114
Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XIII ad XIX saeculum <i>Viktor Steska</i>	166
Cerkveni spomeniki lavantinske škofije. I. Dekanija gornjegrajska <i>Anton Koblar</i>	172
Slovenska bibliografija. <i>Anton Koblar</i>	172

Slike.

Cerkvene posode	3, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27
Zemljevid ljubljanske škofije l. 1811—1814	70
Spominska slika sv. Frančiška iznad Planine v Beli Krajini	137

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik XVI.

1906.

Sešitek 1. in 2.

Stare cerkvene posode na Kranjskem.

Spisal Viktor Steska.

Kakor nam slog posameznih cerkva in njihovih delov kaže dotično dobo, prav tako nosijo tudi cerkvene posode v svojih oblikah znak svojega časa. Na Kranjskem se ni ohranilo mnogo starih in dragocenih izdelkov. Turške vojske in ž njimi združeni požari, vsled tega nastalo siromaštvo in pa obup, da bi se kaj lepega in dragocenega moglo ohraniti pred samogoltnimi sovražniki, vse to je povzročilo, da se ne moremo ponašati z bogatimi in finimi starodavnimi umetninami. V jožefinski dobi pa je prišel nov sovražnik nad cerkvene umetnine, cerkvi sovražni duh, zato je tedaj izginilo mnogo umetnih izdelkov v ogenj. Znani so sicer le nekateri slučaji, a bilo jih je gotovo več. Kronika župnije sv. Jakoba v Ljubljani pripoveduje, da so po požaru leta 1774. prodali novčnemu preizkuševavcu (Münzprobierer) Frauendorferju več dragocenih umetnin, da jih je pretopil v srebro. Taki predmeti so bili:

1. Dva kipa sv. Ignacija in sv. Frančiška Ksaverijana v človeški velikosti vredna nad 4000 gld.
2. Skrčili so 22 kelihov na 11.
3. Stopili so 6 velikih in krasnih svečnikov, ki jih je nemška bratovščina prepustila cerkvi pod pogojem, da se ji morajo vrniti, ko bi zopet oživila.
4. Razni križi, Marijini kipi, monštranca za svetinje, velik star ciborij in vse, kar je ostalo od zatrtih bratovščin srebrnega.

Kljub raznim neugodnostim smo pa vendar ohranili vsaj nekoliko imena vrednega. Tu naj sledi popis nekaterih bolj starih in zanimivih cerkvenih posod, v kolikor jih je bilo mogoče meni videti in popisati.

Kelihi.

Kelihov iz romanske dobe na Kranjskem nimamo. Iz gotiške dōbe jih je pa še precej ohranjenih, čeprav so večinoma prav ubožni. Iz dōbe pred l. 1526. jih je prav malo, ker so l. 1526. vse lepše in boljše cerkvene posode in dragocenosti pretopili v denar¹⁾. Kar jih je bilo pozneje narejenih, so se lažje ohranili.

1. Gotiški kelihi imajo navadno šestlistnato stalce, ki je precej nizko in se polagoma vzpenja proti steblu. Med stalcem in stebлом je strešica v obliki gotiškega napustka. Steblo je šesterooglato, okrašeno z napisi, ali pa je tudi brez napisov. Vozel je podoben potlačenemu jabolku ali česnju, ker ima po šest listov ali rogljev. Kupa je gladka in navadno tako tenka, da se vdaja, če jo stisneš med prsti; koška ali oklepa nima vselej, navadno pa je precej majhen. Bogatejši kelihi imajo večje, do srede kupe segajoče koške.

Stalce je okrašeno nad obodom včasih z mrežastimi prodrtinami ali luknjicami. Šesterolistne ploskve na stalcu krasé vejičasti, geometrijski in figuralni okraski.

Navadno so ti kelihi majhni in lahki. Kupa je srebrna, stalce večinoma bakreno in na zunaj pozlačeno. Kupa je stožaste oblike in kovana.

V ljubljanski stolnici je gotiški kelih iz l. 1518. Visok je 23 cm, kupa ima v premeru 10 cm, stalce pa 13 1/2 cm. Stalce je šesterolistno. Na poševnem obodu je napis:

† IHESVS † MARIE † DER † KELICH †
GEHERDT † AVF † DEN ALTAR FRIE †
MES † 1 † 5 † 1 † 8 †

¹⁾ Glej natančni zapisnik v »Izvestjih Muzejskega društva za Kranjsko« 1895, 20 sqq: A. Koblar: Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526.

Nad obodom je rob s prodrtinami. Okraski na stalcu so geometrijski. Steblo je šesterooglato. Nad vozlom ima napis: IHESVS, pod vozlom pa MARIA.

Vozel je potlačeno jabolko, ki je na obodu okrašeno z rozetkami, pod njimi in nad njimi so pa listi. Košek sega do srede kupe, ki je pa novejše delo. Ves kelih je srebrn.

Kelih pri sv. Petru v Ljubljani.

Pri sv. Petru v Ljubljani hranijo znamenit kelih, ki je last cerkve sv. Štefana v Štepanji Vasi ²⁾.

²⁾ Tega omenja Valvasor: E. d. H. Krains. VIII, 787.; Illyrisches Blatt 1841, 141; Mittheilungen d. h. Ver. f. Krain 1858, 47. Anton Medved

Ta kelih ima zanimivo zgodovino, ki jo pove napis:

CALICEM. HUNC: NOB · VIR
 D. MATTIAS: POSARELL · Ob-
 TULIT: CONG.³⁾ D. VIRG. MARIAE · AS-
 SUMPTAE · QUEM · EMERAT
 ANNO · MDCV · A · CURATORE · D · A · WEIS-
 SENECK · STIRIAE · PROV · IN · FAMILIA VL-
 TIMI · LUTHERANI · HIC · EX EO POTARE: SOL-
 ITUS · VICE · QUADAM · SACERD · IN MISSA · CAL-
 CEM⁴⁾ SUMENTES · IMITANS · HIS · VERBIS
 SIC · POPI · CALICEM · EXHAURIUNT · RET-
 RORSUM · LAPSUS · CEREBRUM
 PAVIMENTO · ILLISIT · ET FU-
 DIT · ET MORTWS · EST · ACT-
 UM IN ARCE · WEISENECK · CIR-
 CA WILDAN AD MURAM
 SI-TA.
 D · D · B · V · M.
 AN · 1607 · ABBATIAE
 S · SEPULCHRI PENES
 LABAC · AB ANNO 1654.
 PROPRIUM.

Vozel je potlačeno jabolko. Na stebalu je zapisano nad
 vozlom: Hilf, pod vozlom pa: Maria.

Na obodu je še napis:

TALIX · S · NICALAI

Na Blokah je gotiški kelih brez posebnosti na altarju za
 lavabo. Na stebalu je napis:

Ihesms
 Maria

V Kamniku v malograjski kapeli je gotiški kelih
 22 cm visok. Stalce je šesterolistno, steblo ima le spodnji del

je ta dogodek uporabil za pesem »Sveti kelih« v »Dom in Svetu«, 1892,
 361. in v Poczijah str. 209.

³⁾ Cong. = Congiarium t. j. dar.

⁴⁾ Sic!

šesterostranski, gornji je okrogel. Vozel je potlačeno jabolko; kupa ima majhen košek. Na stalcu je napis:

DEN * KELCH * HAT * LASEN * M * DI *
ERWERPRVDEERSCHFT * DER * SCHMIT *
S * S * IM * 1526 *

Patena je mlajša in ima napis: S · I · in S. 1716.⁵⁾

V *Kranju* imajo dva gotiška keliha.

Prvi je 20 cm visok; kupa ima v premeru 10 cm, stalce pa 14 $\frac{1}{2}$ cm.

Stalce je šesterolistno in je okrašeno s podobami: 1. Mati Božja. 2. Sv. Marka. 3. Sv. Janez. 4. Sv. Janez Krstnik 5. Sv. Luka. 6. Sv. Matej.

Steblo je šesterooglato, jabolko potlačeno.

Košek je lepo izdelan in olepšan z rastlinskimi okraski. Napis pod koškom:

veni † sancte † spiritus.

Drugi kelih je 23 cm visok, kupa ima v premeru 11, stalce pa 14 cm.

Stalce je šesterolistno. Na stalcu je podoba Marije z Jezuškom in donatorjem, ki pred njima kleči in moli. Pred donatorjem je kupa.

Steblo je šesterostransko. Zgoraj je napis Ihesus, spodaj nič.

Pozneje je bil steblo pridejan še potlačen kos baročnega stebila.

V *cirkniški* župniji imajo tri podružnice po en gotiški kelih, in sicer: Selšček, Brezje in Jezero.

V *Metliki* je zanimiv kelih gotiške oblike. Stalce je šestlistno, vozle je votel in olepšan s prodrtinami, kupa pa krasi filigransko delo (nitovina).

Podoben kelih imajo tudi *frančiškani v Novem Mestu*.

V *Starem Trgu pri Ložu* imajo gotiški kelih iz l. 1539. Drugi kelih je še lepši, bogateje okrašen, a nima letnice. Tudi

⁵⁾ Poročilo g. J. Jovana.

podružnice imajo gotiške kelihe: Kozarišče, Vrh (Sv. Tomaž); v Šmarati je kelih razen kupe gotiški.

Pri *Sv. Primožu nad Kamnikom* imajo kelih z gotiškim stalcem in z letnico 1479. Rob je okrašen s prodrtinami, znamenje, da je moral biti ves kelih precej bogat. Vozel je jajčaste oblike, torej iz poznejše dobe. Kupa je nova.

Sv. Nikolaj na Tabru, v šentjurijski fari pri Šmariji, ima čisto gotiški kelih. Na steblo ima napis Jesus in Maria. Natančno ga je popisal Matej Sitar v »Izvestjih Muzejskega društva« 1893, 253.

Trnovec (Tiefenreuter, ž. Stari Log pri Kočevju). Stalce je šesterolistno in bakreno. Na steblo je napis GTVFA ¹⁶/₅₀.

Na Vačah ima gotiški kelih letnico 1532 in napis:

G. Maria hilf aus aller not.

Drugi kelih je le na pol gotiške oblike.

V Zgornjem Tuhinju ima kelih gotiško stalce iz l. 1519.

V ljubljanskem *škofijskem muzeju* imajo več gotiških kelihov, in sicer:

1. *Iz Lipoglava*. Visok je 16 cm, kupa ima v premeru 8 cm, stalce pa 10,4 cm. Stalce je okrašeno z geometrijskimi okraski. Na obodu je napis: IHESVS CRISTVS DER SEL-LIGMACHER HILF VNS 1533. Vozel je potlačeno jabolko, ki ima na obodu šest rozetk. Steblo je šesterostransko in ima napis Ihesus, Maria.

2. *Iz Gosda pri Krišah* pri Tržiču. Visok je 18 cm, kupa meri v premeru 8 1/2 cm, stalce pa 12 1/2 cm.

Na robu šesterolistnega stalca je napis: IHSVS † | NASVR | ENENV | S † REX † | IVDEOR | VM † 1540.

Okraski so vejasti in grčasti. Nad stalcem je napust. Šesterostransko steblo je brez napisa. Jabolko je potlačeno in okrašeno s šestimi rozetkami. Ob kupi je mal oklep.

3. *Od Sv. Trojice pri Vrhniki*. Visok je 20 1/2 cm; kupa ima v premeru 10 cm, stalce 14 1/2 cm. Šesterolistno stalce ima na robu letnico 1547. V šesterih polah so lepi okraski, in

sicer menjaje se rastlinski s figuralnimi. Figuralni okraski pred-
očujejo: *a*) cesarja Maksimiljana I. v oklepu in s krono na
glavi; *b*) sv. Huberta (meniha kot lovca); *c*) žensko glavo z
vencem in krono in z napisom CARITAS.

Na šesterostranskem steblo je napis:

MHINRI
MARIHS

Oklep je deseterolistnat.

4. Iz *grahovske* župnije so trije:

- a*) Prvi je 19 cm visok; kupa meri v premeru 10, stalce
14 1/2 cm.

Stalce je šestlistnato, okrašeno z grčastim trakom
in z rastlinskimi ornamenti v petih poljih, v šestem polju
je pa napis IHS.

Steblo ima napis:

IESVSN
MARIAH

Vozel je okroglo in potlačeno jabolko z izrastki za
bisere (steklene).

- b*) Drugi meri v višini 17 1/2 cm, kupa v premeru 9, stalce
pa 13 cm.

Stalce je šestlistnato, jabolko potlačeno, steblo šestero-
stransko brez okraskov in napisov.

- c*) Tretji je 18 cm visok, kupa meri 8 1/2 cm, stalce 10 1/4 cm
v premeru. Stalce je šesterolistno, steblo šesterostransko,
vozel potlačeno jabolko. Steblo krasita po dva bisernika.

2. Kelih iz renesanške, baročne, rokoko in em-
pirske dobe.

Renesanški kelih so bili prvotno prav podobni gotiškim.
Stalce je bilo navadno okroglo, tudi steblo je imelo okrogel
prerez. Vozel je ali popolna, ali pa nekoliko potlačena krogla,
pozneje pa jajčaste oblike.

Oblika in tvarina, višina in širina je skoro ista, kakor v
gotiški dobi.

Pozneje se je pričela oblika spreminjati. Vozel dobiva razne oblike, zato se na vozlu najlažje izpozna kelihova starost. Okoli l. 1650. je dobil vozel podobo hruške, pozneje (1700 do 1760) tristranske narobe stoječe odsekane piramide, pozneje četverokotne piramide. Poslej se je zopet priljubila bolj okrogla oblika. Empirski kelihi pa imajo ozek štulast voz, ki se polagoma proti stalcu zožuje.

Stalce, ki je imelo v začetku večinoma okrogel obod, dobiva različne oblike. Okrogla črta se krivi v valovito črto in dobiva razne izrastke; menjavajo se v raznih kombinacijah okrogle, ravne in valovite črte. Tudi višina stalca raste, da njegova vrhnja vzbunjena plast ni več primerna, da bi se mogla nanje nasloniti patena. Okraski so dobili primerni; v renesansi so renesanški, v baroki baročni itd., in sicer rastlinski, geometrijski, figuralni; v baročni dobi seveda polžki in razni zavojki, v rokoko nalomljene, zavite in zveržene črte.

Paziti pa je pri kelihih tudi na to, da so pozneje pri popravljanju posamezne kose na novo pridejali in stare odpravili, da torej pogostoma kelih ni ves enovit ali iz ene dobe, ampak da je večkrat stalce iz gotiške, voz, ki je baročne in kupa s koškom iz najnovejše dobe.

Umljivo je, da je kelihov iz teh dob prav mnogo. Tu naštejemo le nekoliko bolj znamenitih.

V Ljubljani ima vsaka cerkev več ali manj lepih kelihov, zlasti iz baročne in novejše dobe.

Škofijska kapela hrani lep in dragocen kelih iz l. 1737. Ta kelih je prekomerno visok (31 cm), kupa meri 113 mm in stalce 200 mm v premeru.

Stalce in kupa imata po tri emajle, ki sicer niso lepo risani, a so krasnih in živih barv. Kupa ima na oklepu te tri emajle: 1. Zadnjo večerjo. 2. Angel prinese Jezusu kelih na Oljski gori. 3. Jezusa bičajo. Na stalcu so pa: 1. Jezus s trnjem kronan. 2. Jezus pade pod križem. 3. Jezus križan.

Zgornje emajle okrožuje po 25, spodnje pa po 28 dražih kamenov, in sicer diamanti, ametisti, topasi, hrizoliti in smaragdi.

Stalce je v glavnih potezah šesterolistno in močno vzboklo. Obod je raznolično pretrgana črta. Okraski so deloma rastlinski, deloma rogovi obilnosti in draperije.

Vozel ima podobo tristranske odsekane piramide. Vrh stalca je šesterostranska strešica. Kupo oklepa dve tretjini visoko košek.

Pod stalcem je napis:

Calicem Hunc
Gemmis pretiosissimis
distinctum
SIGISMVNDVS FELIX
EPVS LABACENSIS
FERI IVSSERAT.

Kelih je dal torej napraviti knezoškof Sigismund Felix grof Schrottenbach (1728—1742), in sicer l. 1737.

Patena k temu kelihu ima v premeru 197 mm.

Pri *sv. Jakobu v Ljubljani* imajo več kelihov iz teh dob.

1. Enoličen kelih iz l. 1747., ki je 26 cm visok.

Stalce ima 9 polj, obod je za vsako polje nekoliko priščipnjen. Nad stalcem je dežniku podobna strešica. Vozel je tristranska odrezana piramida. Oklep ima kakor stalce devet polj. Ohranjena sta dva enaka izvoda.

2. Kelih iz l. 1728. z napisom: Arae Josephinae Labacensi S. J. Josephus quidam Labacensis S. J. Sacerdos D. D. 1728.

Pri stalcu je obod narezljan; okraski so baročni. V treh poljih so trije medaljoni: a) Sv. Jakob. b) Smrt sv. Frančiška Ksaverijana. c) Sv. Frančišku Ksaverijanu se prikaže Kristus s križem.

Ta kelih ima tri vozle. Eden ima po dve angelski glavi v treh poljih.

Na oklepu so medaljoni: a) Sv. Jožef. b) Rojstvo Jezusovo. c) Beg v Egipt. Ti medaljoni so vloženi med trakastim okrasjem.

3. Kelih je visok 23 1/2 cm. Stalce ima pet polj, ki so okrašena s finimi okraski, z grozdom in z listi. Vozel ima obliko hruške. Kupo oklepa košek.

4. Kelih visok 26 cm Stalce je šesterolistno, krasé ga trakasti in stilizirani rastlinski okraski. Vozel je olepšan s tremi kartušami.

5. Dva enaka keliha sta po 25 cm visoka, kupa široka 9, stalce 16 cm. Obod pri stalcu je valovit. Stalce je razdeljeno na šest polj, izmed katerih so dotikajoča se polja različna. Okraski so trakasti, vmes so pa vpletene košare s cvetjem. Trije vozli so na tri strani obrezani. Košek napravlja tudi šest polj, a okraski se ločijo od stalca le v tem, da stoje tu palmete mesto košaric.

6. Baročni kelih 29 cm visok, kupa 10 cm široka. Stalce je razdeljeno na tri pólja, v vsakem sta po dve angelski glavici. Obod ima valovito okroglo črto. Vozli so trije. Prvi je za strešico stalcu; drugi je tudi majhen, tretji je večji in je okrašen v treh poljih z baročnimi školjkastimi okraski. Ta kelih se nahaja tu v treh enakih izvodih. Bržkone so iz l. 1752.

7. Kelih je 27 cm visok, kupa ima v premeru 9, stalce 16 1/2 cm. Napravil ga je M. Schreiner v Ljubljani. Stalce ima v bistvu okrogel obod, sicer pa tu in tam nalomljen. Vozel je potlačeno jabolko. Okraski na stalcu so trtni listi in grozdje v štirih poljih. Na košku napravlja okras grozdje s klasjem.

8. Kelih je 26 cm visok in je prejšnjemu podoben. Okraski na stalcu so baročni, na košku pa trtje v kartuši.

Pri sv. Florijanu v Ljubljani:

1. Kelih. Stalce ima obod v okrogli, nekoliko nalomljeni črti. Okraski so baročni, večinoma mučeniško orodje Kristusovo. Nad stalcem je strešica. Steblo ima dva vozla. Prerez je skoro okrogel, vendar pa je vozle v bistvu tristranski. Na oklepu pri kupi so podobe a) Kristus na Oljski gori, b) na križu, c) Žalostna M. B. Napis: A. 1750 Matthaeus Dembscher mercator et fundator beneficii Agonizantium Labaci ad Dolorosam.

2. Kelih. Na stalcu in oklepu so angelske glavice in lepi baročni cvetlični okraski. Vozel ima tri kartuše.

V Ambrusu ima kelihovo stalce na obodu trikrat ravno črto in circumflex. Tri polja imajo lepe baročne kartuše, v

katerih so sedmeri klasovi, grozd in trtno listje. Vozel ima obliko priščipnjene hruške, okrašene s trtnim listjem, grozdom in z rožami. Košek ima v treh kartušah mučilno orodje Kristusovo. Patena ima vdolbljen križ z napisom S. | Bart | holo | mevs | 1643.

Babno Polje. Stalce je okroglo in ima na obodu letnico 1687. Okraski so rastlinski. V treh krogih se nahajajo Jezusovo in Marijino ime in grb, ki ima na dveh poljih leva, na dveh pa orla, okrog pa napis:

F	B	T	V	L
H				O
S	Z			V
				D

Vozel ima obliko hruške olupšane z glavicami. Oklep kupe je okrašen z rožami in listi.

Drugi kelih ima šesterolistno stalce gotiške oblike; vrezani renesanški okraski so rastlinski in geometrijski. Vozel je podolgast. Na oklepu so tri kartuše. V prvi je Jezusovo ime, v drugi AO, v tretji križ.

Begunje na Gorenjskem. Stalce ima valovit obod. Na stalce so pritrjene tri srebrne pozlačene glavice. Vozel je široka hruška s tremi srčastimi ščiti. Napis: Veit Kriner 1648.

Na Blokah imajo več zanimivih kelihov:

1. Stalce je šesterolistno. Za okrasek so uporabljene rozete in rastlinski deli v podobi baročnih volut (narobe vprašaj). Steblo je okroglo; vozal potlačeno jabolko s šestimi izrastki. Košek napravljajo klasje, grozdje in srebrni trtni listi.

2. Stalce ima več kotov. Vozel je podoben šesterostranski hruški.

3. Stalce je šesterolistno, okraski so rastlinski, namreč rože z listi. Vozel je šesterostranska hruška. Košek je srebrn. Na obodu ob stalcu je napis: Andreas Modiz syndicus 1698.

4. Stalce ima rastlinske okraske in na obodu napis: Mathias Krasavaz fieri curavit 1698.

Vozel ima, kakor pri prejšnjem, šesterostransko hruško.

5. Stalce je šesterolistno; za okrasje so uporabljene rozete z listi. Nad stalcem je strešica. Vozel je šesterostranska hruška

z listi. Košek je srebrn in ima rastlinske okraske. Napis: Jacobus Theivisan cooperatori Oblacensi curavit fieri 1695.

6. Novejši je kelih s šestimi medaljoni. Izdelal ga je M. Schreiner v Ljubljani.

V Borovcu (Moróbiz) imajo en rokokó kelih in en empirski.

V Borovnici je lep srebrn kelih s figuralnimi okraski.

V Bukovšici imajo čeden rokokó kelih z zavitim okrasjem. Vozel je tristranska odsekana piramida.

Gozd nad Kamnikom. Kelih je empirski. Stalce je v bistvu okroglo in šestkrat priščipnjeno. Okraski so rože med cvetnimi venci. Pri kupi je zunaj videti dno skoro horizontalno, posenčnica (silhueta) pa četverkotna. Vozel ima tri rozete, vmes pa nanizane renice in cvetne vence.

Grad (Bled). Kelih je podoben glede emajlov škofijskemu ali kamniškemu in ima tudi šest emajlov, predočujoče Kristusovo trpljenje. Bržkone je delo iste dobe, torej okoli l. 1737.

V Kamniku je 1. kelih skoro prav tak, kakor je v škofovski kapelici v Ljubljani. Emajli so pa ti: na stalcu *a*) Jezus s trnjem kronan, *b*) križan, *c*) vstajenje; na oklepu: *a*) Zadnja večerja, *b*) Jezus krvavi pot poti, *c*) Jezus bičan.

2. kelih je baročen. Stalce je šesterolistno, v treh poljih so angelske glavice. Vozel ima tri kartuše. Oklep ima tri angelske glave.

3. kelih je empirski, okrašen z običajnimi cvetnimi venci.

4. kelih je lepo delo iz baročne dobe. Vozel je tristranska piramida.

5. kelih je krasen izdelek iz baročne dobe. Vozel je tristranska piramida. Napis: B · I · H · F · F · 1748.

Komenda. Na dnu ob robu ima kelih napis: Ill^{mus} et Rev^{mus} D^s. D^s. FR Petrus Jacobus L. B. De Testaferrata praelatus et commendator D. D. Anno 1752.

Grb kaže vola in tri zvezde.

Stalce ima šest polj. V treh sta po dve angelski glavi, v drugih treh *a*) Veronični prt, *b*) kocka, *c*) tunika.

Vozel ima trikotni prerez in je okrašen z angelskimi glavicami in zavojki.

Oklep ima tudi šest polj, in sicer imajo tri polja po dve angelski glavici, tri pa a) steber, b) sulico in gobo, c) žreblje, torej orodje Kristusovega trpljenja.

Visok je $29\frac{1}{2}$ cm, kupa široka 10 cm, stalce 15 cm.

Koprivnik (Nesseltal) na Kočevskem. Kelih iz l. 1762. ima na oklepu suličaste liste za okras. Napis: *Donum der Jungfrau Barbara Berzin.*

Mekine. 1. Kelih s šesterolistnim stalcem s šestimi polji, ki so okrašena z angelskimi glavicami, s školjkami in akantom. Na robu je napis: *Catharina Theresia ab Attimis Abbatissa In Minkendorff. Anno 1700.* Vozel je spodaj priščipnjena hruška, olepšana z akantom. Oklep je slabo delo iz rastlinskih okraskov.

Visok je 23 cm, kupa široka 9, stalce $16\frac{1}{2}$ cm.

2. kelih je brez napisa. Stalce je okroglo, vozol okrogel.

3. Visok 28 cm, kupa široka 10 cm, stalce 18 cm. Stalce krasé v šestih poljih menjaje se okraski iz grozdja in klasja. Obod valovit in nalomljen. Vozel je tristranska spodaj priščipnjena piramida. Nad stalcem je strešica. Oklep je fino delo in ima kakor stalce okraske iz klasja in grozdja. Spodaj je napis: *R. L. H. F. F. 1759.*

Motnik. 1. kelih ima napis: *Georg Sigm. Abfalter zu Obermöttinig 1710.* Stalce je šesterolistno z renesanskimi okraski. V treh medaljonih so: a) kladivo in križ, b) trije rombi, c) bič in plamenica. Vozel je hruška s tremi glavicami.

2. kelih je lep baročen izdelek. Obod stalca je nazobčan, vozol je hruška. Spodaj se bere:

MHVS

et

GTSGVAF

1751.

Osilnica. 1. Lep kelih iz prve renesanse služi za ciborij. Stalce je okroglo in ima v šestih poljih šest podob vrezanih. a) Jezus zasramovan, b) križan, c) vstane od mrtvih; druge tri

vmesne podobe so angelci s pasijonskim orodjem. Vozel je okrogel, a podoben gotiškemu, ker ima šest listov zgoraj in spodaj. Steblo je okroglo. Kupa je jajčasta.

Podbrezje. Baročni kelih ima na oklepu za okrasek angelske glavice. Vozel je tristranska piramida.

Rakitna. Kelih ima napis: Pr. Sigismundus Moser Professus Victoriae 6. Januarij 1671.

Obod pri srebrnem stalcu je sestavljen iz valovitih in ravnih črt. Vozel je tristranska piramida s prilepljenimi angelskimi glavicami. Nad njim je okrasek iz treh parov nog, držočih ploščo, kjer je po malem novem prehodu pritrjena kupa. Kupa je od l. 1905. nova.

Reka Kočevska (Rieg.) 1. kelih ima šestlistno stalce, kjer je vcizelirano pasijonsko orodje. Vozel je lepa hruška. Tudi oklep krasi pasijonsko orodje.

2. kelih je empirski. Stalce je okroglo.

3. kelih je empirski. Šestlistno stalce ima tri vcizelirane medaljone: a) Mati Božja Kraljica sv. rožnega venca, b) sv. Janez Krstnik, c) sv. Frančišek Ksaverijan.

Podružnica *Novi Lasi* (Hinterberg) ima mal renesanški kelih. Vozel je skoro okrogel. Patena skoro brez dolbine.

Senožeče. 1. kelih ima napis: Sub parrocho Antonio Ukmar Anno 1783 sumptibus ecclesiae factus. Stalce je okroglo, a ima osem polj; v štirih so koški s cveticami, v štirih pa podobe štirih evangelistov vcizelirane. Vozel je na pol tristranska piramida, na pol empirski. Na oklepu so podoba sv. Marka z levom (?), košarice s cvetjem in trta.

2. kelih ima napis: Sub Francisco Seraphino principe de Portia 1786. Stalce ima šest polj, in sicer so v treh rozete in festoni, v treh pa cvetlice in festoni. Vozel je tristranska piramida. Tudi oklep ima šest razdelkov; v treh so rozete in cvetni venci, v ostalih treh pa a) snopje, b) grozdje, c) cvetlice.

3. kelih je majhen; vozol je hruška.

Stari Trg pri Ložu ima dva baročna keliha. Eden ima tristranski voz, drugi pa voz v obliki hruške ter lepe baročne rastlinske okraske in kartuše.

Studeno. Kelih ima voz s tristransko piramido in s tremi glavicami. Podružnica Strmca ima majhen renesanški kelih istrijske oblike.

Sv. Katarina. Lepi kelih ima napis: Franc. Verporta 1735; krase ga dvojne angelske glave.

Sv. Primož nad Kamnikom. Zanimiv je renesanški kelih iz l. 1510. Stalce je okroglo in ne spominja prav nič na gotiko. To je unicum na Kranjskem za ta čas.

Sv. Vid nad Cerknico. 1. kelih je 27 cm visok, kupa meri v premeru $9\frac{1}{2}$ cm, stalce 16 cm.

Stalce je šestlistno, ob robu je rastlinski venec, spodaj napis: M · K · V · D · K · H · P · A · H · L · K · A M · L 1631 (51?).

Vozel ima obliko spodaj priščipnjene hruške. Oklep ima nekaj akantov okrasek. Kupa je kovana.

2. kelih je empirski, in

3. baročen. Vozel je tristranska piramida.

Vodice. 1. kelih ima napis: O · M · D · B · M · S · V · S · MAEGAREITHA · V · M · IN · WODIZ · 1744.

Obod ob stalcu ima nalomljeno črto, ki je v bistvu okrogla; steblo in voz imata več delov, ki so okrogli v prerezu, samo da so nekoliko narezani. Oklep napravljajo listki.

2. kelih ima napis: S. Margaritae V. M. in WODTIZ 1757.

Stalce je precej visoko; nad njim se vzpenjajo strešica in dva vozla. Oklep je iz širokih listov.

3. je kakor prvi in ima napis:

17 S. AEGIDI in P. W. 48.

4. ima visoko stalce s sadnimi okraski, dalje dva vozla, spodnji je krogla, višji hruška. Oklep je majhen.

Vranja Peč. Baročni kelih iz l. 1692. ima napis: S. Udalrici. Vozel ima podobo hruške.

Vrh (Sv. Trije kralji). Stalce je šesterolistno in ima na robu napis: B. Mariae semper virg. Monasterii: Sanctimonialium: In Minckendorf: votum: Urban: Khern Paroc: In Klech et Habenrain 1640. Grb ima v dveh poljih grozd, v dveh pa klas.

Vozel je okroglat. Kupa je podolgasta. Vse, tudi kupa spodaj, je s srebrom okrašeno.

Zgornji Tuhinj. Baročna keliha imata napis:

1. A. M. Abfalter 1737.

2. Max Scarlichi et Abfalter 1737.

V škofijskem muzeju ljubljanskem je renesanški kelih brez letnice. Visok je 19 cm, kupa je skoro 10 cm široka, stalce pa 11. Kupa nima oklepa. Stalce je okroglo, a njegov vrhnji del razdeljuje okrasek v šest polj; vsako polje je s črto predeljeno od sosednjega. Vse črte se vzpenjajo kvišku in napravljajo del dvanajsterokotne piramide, preden pridejo do stebila. Steblo je okroglo in okrašeno s črtami in trikotniki. Vozel ima deset rogljev.

Monstrance.

Gotiških monstranc je na Kranjskem malo. Znani sta monstranci v Gotenicah (Göttenitz) na Kočevskem in v Poljanah nad Loko.

Gotenica. Stalce te monstrance⁶⁾ ima četverolistno obliko, a ne čisto, marveč sta le srednja lista okrogla, stranska na podolžni strani sta pa zavihnjena in prehajata na koncu v ravno črto. Okrašeno je stalce z grčastim trakom in vejastim okrasjem.

Stalce se spenja do strešice osmokotno in preide v četverostransko prizmo.

Vozla prav za prav ni; mesto njega so trije napustki; izmed njih je srednji največji.

Nastavek ima navadno gotiško obliko, namreč: kvadratno škrabico z okroglo odprtino za sv. hostijo in na obeh stranéh fialo; stranice škrabice se tudi podaljšujeta v fiali; nad ploščo

⁶⁾ Mittheilungen des hist. Vereins f. Krain. 1862, 85. in Letopis M. Sl. 1880, 13 se bere, da je šestlistno, a to je pomotno.

se vzdiguje tretji par fial, ki tvori na vrhu završek v gotiških lokih. Na vrhu je razpelo. Monstranca se torej vzpenja proti vrhu lepo piramidalno.

V sredi nad škrabico za sv. hostijo in pod gotiškimi završkom je kipec Immaculatae; med škrabico in stranskima fialama pa po en kipec, in sicer na desni sv. Katarina, na levi sv. Barbara. Dno nastavka ima obliko romboida. Pod njim sta za okrasek še dva zavojka.

Na robu stalca je napis:

1551 M. M. M. D. G. K. 1517 IAR

Pripomniti je, da so črke renesanške, samo druga petica v 1551 je gotiška, prav tako četrta številka v 1517, zato jo nekateri beró za 4, drugi za 1.

Monstranca je visoka $\frac{1}{2}$ m.

Poljane nad Loko. Po svoji obliki in podrobnih okraskih spada ta monstranca k najlepšim monstrancam na Kranjskem sploh.

Stalce ima obliko četverolista, a tako, da segajo še mali ostri listi med posamezne večje liste. Vozel je lepo okraшено jabolko. Nad stebлом je najprej napustek, potem pa se vzdiguje na piramidalni podlagi fino okrašen obroček za sv. hostijo. Na obeh straneh in nad obročkom so gotiški loki s fialami, ki nosijo na vrhu gotiškemu stolpiču podoben završek. Vrh tega stolpiča je razpelo. Pod gotiškimi loki stoje drobni, a dosti natančni kipci: sv. Krištofa, sv. Janeza Evangelista, sv. Barbare, sv. Katarine, sv. Egidija, zaroke sv. Katarine, sv. Klare, in na vrhu Ecce homo z dvema angeloma.

Na stalcu je vgraviran grb mekinjske opatice Ane Lamberger z napisom: Anna Lambergerin dieczzeit Abtasin zu M. D. 1520. Dalje so vgravirane tudi podobe sv. Marjete, sv. Andreja, sv. Erazma z napisi: S. Margareth, S. Andre, S. Erasem.

V novejšem času je monstranci zadaj pridejan še žarni svit ⁷⁾.

⁷⁾ Pridejani sliki manjka križec na vrhu.

Zanimive so monstrance, ki imajo deloma gotiško, deloma renesanško obliko. Take se nahajajo v Motniku, v Špitaliču in v Svibnem.

Monštranca v Poljanah nad Loko.

Pri monstranci v *Motniku* se jasno kaže prehod iz pozno gotiške dobe v renesanso.

Stalce je podobno gotiškemu, vozal je že hruška, nastavek je zopet v bistvu gotiški: četverkotna škrabica za sv. hostijo, nad njo lok, na obeh straneh in na vrhu zopet gotiški lok, ki

se skončuje v gotiško križno rožo. Pod vsemi štirimi loki so kipci. Vsi loki so bogato okrašeni z grčami ali kljukami, krogovičjem in z gotiškimi lilijami. Vmes pa so videti tudi zavojki, palmete itd. Na vrhu je kipec sv. Jurija, pod njim nad škrabico pa kipec Matere Božje.

Po dr. Grausu⁸⁾ je ta monstranca iz 16. veka, bržkone pa je iz začetka 17. veka. Novejši čas so monstranco zadaj obogatili z žarnim svitom.

V *Špitaliču*⁹⁾ je prav lepa monstranca iz približno iste dobe, toda gotiški deli so čistejši. Stalce ima gotiško obliko, vozle je rogljat, a podoben gotiškemu, škrabica za sv. hostijo ima okroglo obliko, na vrhu je stolpiču podoben završek. Z gotiško arhitekturo je pa združeno renesanško rastlinsko okrasje z vpletenimi cvetkami, s sadovi in z angelci, kar napravi prav ljubeč vtisk.

V *Sviñnem* ima stara monstranca bakreno šestlistno stalce. Tri polja so okrašena z renesanškimi geometrijskimi pa tudi rastlinskimi ornamentami, zlasti z granatnimi jabolki; tri polja so pa prazna.

Premier stalca je 19 cm.

Steblo ima dva gola, pozneje pridejana obroča.

Nad stebлом se pričinja nastavek, in sicer najprej s trapezom, ki ima napis z renesanškimi črkami:

TABernaculum · Hoc · Ven: Mathias * Lathomus * Rector *
* Plebis * In * Scharfenberg * propriis * expensis f * f *
Anno · Salutis * M * D * XC *

Na eni strani je za okrasek angelska glavica s križem na temenu, na drugi pa potlačen kelih, iz katerega se vzpenja rastlinski renesanški prav čeden ornament.

Na tem podstavku stojita na vsaki strani gotiška stolpiča, končujoča se s fialo in križno rožo. V sredi je kvadratna

⁸⁾ Der Kirchen-Schmuck. Graz. 1888, 14. Slika te monstrance istotam na strani 9.

⁹⁾ Ibidem, 14. Slika je na str. 11. Oba klišeja je Styria v Gradcu posodila na priporočilo g. mons. dr. Grausa.

škrabica z okroglo odprtino za sv. hostijo. Med stolpičema in škrabico sta po dva srebrna kipca¹⁰⁾, nad njima pa se vzpenjata zavihnjena šilasta loka. Nad škrabico je še polkrožen lok z okrasjem. Nad tem lokom je renesanški križ in ob njega straneh kipca Marije in sv. Janeza Ev. Visoka je monstranca 54 cm. Hrani se v škofijskem muzeju.

Monstranca v Motniku.

Iz renesanške dobe se je malo monstranc ohranilo. Značilna je monstranca v Slavini, ki pa ima že posamezne dele baročne. Po svoji obliki je menda edina svoje vrste na Kranjskem.

Nad okroglim cizeliranim stalcem se pričinja steblo, ki ima tri vozle. Prvi vozle ima potlačeno okroglo obliko in je okrašen z glavici, drugi ima obliko hruške in za okrasek pravilne glave, tretji, najvišji vozle pa je olupšan z akanovimi listi. Žlebovi med vozli so okrogli. Na tem stebelu stoji obroček za sv. hostijo. Krog in krog izhajajo iz njega žarki, in sicer po trije premi in po en valovit vrsteč se

med seboj. Na vrhu je kipec Zveličarja z zastavo, spodaj pa držita dva angelca obroček, opirajoč se z eno nogo na najvišji vozle.

¹⁰⁾ Svetnika imata rimsko obleko; prvi je bradat, drugi s krajšo haljo je brezbraden. Značilnih znakov nimata.

Vsa monstranca napravlja prav ugoden vtisk. Po srednjem vozlu soditi je nastala krog l. 1650¹¹⁾.

Baročne monstrance so pa zelo pogostne. Tu omenim le dve.

Velika in lepa je monstranca pri *sv. Jakobu* v Ljubljani. Visoka je 71 $\frac{1}{2}$ cm.

Stalce je podolgasto, elipsno; obod valovit, deloma nalomljen.

Okraski so baročni: kartuše, zavojki in školjke. Nad Jagnjem božjim je obroč z lunico. Spodaj sta dva angela z rogom sreče, v sredi pa z venčnimi trakovi. Na vrhu je Bog Oče s kroglijo. Vmes so raznobarvni kamenčki in stekleni dragulji. Zadaž okrožajo žarki vso stran. Ta monstranca je bržkone iz l. 1755.; kronika namreč pravi, da so l. 1755. kupili: die prächtige Monstranz.

V Zgornjem Tuhinju imajo v shrambi monstranco iz l. 1697. Stalce je osemlistno, vozle ima podobo hruške, okrašena je figuralno. Napis se glasi: 1697. A. O. Vic. to je Andreas Ovza, vicarius. Andrej Ovca je umrl v Zgornjem Tuhinju 10. avgusta 1711.

Monstranca v Spitaliču.

¹¹⁾ Klišé te monstrance je last »Dom in Svet-a«.

Empirskih monstranc je tudi nekoliko na Kranjskem. Podobne so baročnim, le steblo se vidoma loči, ker ima isto obliko, kakor pri empirskih kelihih. Nahajajo se na pr. v *Planini* pri Cirknici, v *Gozdu* nad Kamnikom itd.

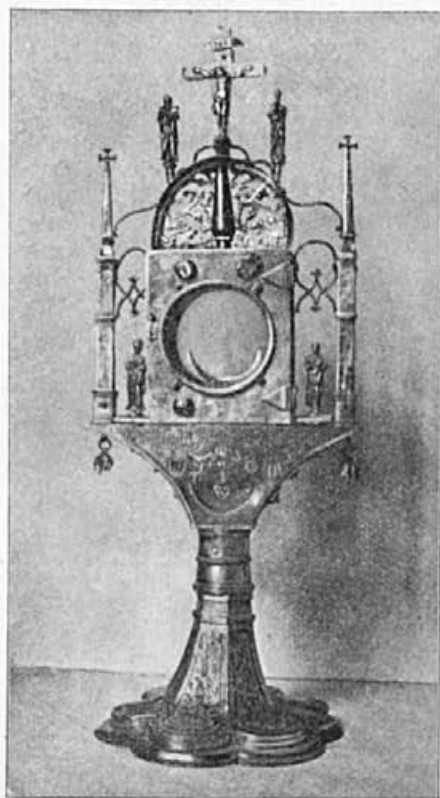
Ciboriji.

Razen ciborija pri sv. Jakobu v Ljubljani, ki je popisan in naslikan v »Izvestjih Muz. društva za Kranjsko«, 1903, 103 do 105., je zanimiv ciborij pri sv. Petru v Ljubljani. Tudi ta je iz dobe, ko so se gotiške oblike borile z renesanškimi, kar se je godilo pri nas silno pozno, namreč ok. l. 1600.

Šempeterski ciborij ima šesterolistno stalce, šesterostransko steblo, renesanški vozeli in jajčasto kupo. Kupa na vrhnem robu in pokrov na spodnjem robu imata gotiški srebrni pas. Pokrov ima poznogotiški završek in na vrhu precej visok križ.

Na stalcu ima v medaljonih vrezan monogram imena Jezusovega

in Marijinega, dalje podobo sv. Petra in sv. Pavla, grb škofa Tomaža Hrena in njegovega brata župana Andreja Hrena. Napis: THOMAS NONUS EPISCOPUS LABACENSIS T. L. A. P. — ANDREAS CHREN S. C. M. CONSILIARIUS V. S. P.

Monstranca v Svibnem.

Na robu stalca je vrezano : ANDREAS CHREN S. C. M.
CONSILIARIUS ET ANNA CONIUGES H. D. D. A. 1627.
SACRATISSIMO CORPORIS JESU CHRISTI SACRAMENTO.

Monstranca v Slavini.

Med napisom na robu in med medaljoni so po tri angelske glavice s stiliziranimi perotmi, trije sadni festoni in prtič.

Na pokrovu je v laterni šest poznogotičskih lokov in pod njimi šest kipcev na pr. sv. Andreja itd.

Več ciborijev imamo iz baročne dobe.

Lepe okraske ima veliki ciborij pri *sv. Jakobu* v Ljubljani, ki je bržkone iz l. 1752. (Kronika ga imenuje: Das schöne Ciborium).

Ciborij pri sv. Petru v Ljubljani.

V *Zgornjem Tuhinju* imajo lepo cizeliran ciborij iz l. 1738., v *Mekinjah* iz l. 1643. Ta ima šesterolistno stalce, ki je od strešice navzdol olepšano z granuliranim okraskom. Vozel ima podobo hruške.

Čirknica. Stalce je okroglo. V treh kartušah so podobe: cerkev in samostan, grb bistrskega prelata, tica z vejico in črke G C P A (bržkone Gregorius Cerviz, parochus). Grb kaže orla in pet šesterožarnih zvezd.

Vozel ima podobo hruške s tremi glavicami. V višini meri 36 cm, kupa v premeru 15 cm, stalce 22 cm.

Ta ciborij je bržkone tudi iz l. 1685., kakor drugi ciborij, ki ima vrezano to letnico.

Borovec (Morobiz). Stalce ima vcizelirano Ime Jezusovo, Marijino in sv. Jožefa. Vozel je okrašen s kartušami; v njih so napisi: Augus. Moca. Nilus. (= Augustinus, Monica). Oklep pri kupi je olepšan z venci.

V *Dražgošah* je ciborij iz rokoko-dobe, v *Osilnici* pa iz empirske dobe.

Svetilnice za večno luč.

Poljane nad Loko. Vsa sestavljena iz drobnih trakov in okrašena s tremi reliefi iz življenja sv. Petra. Napis:

IRGVHVG T
Z PVS 1729

Reliefi: 1. Sv. Petru izroča Jezus ključe. 2. Sv. Peter ujet.
3. Sv. Peter od angela rešen.

Slavina. Srebrna svetilnica ima napis: G : P : M : P :
DE : S. 1708.

Kotschen. Ulita svetilnica iz medi ima za okrasek tri glavice.

Sv. Jakob v Ljubljani. Na krasni srebrni, pa pozlačeni svetilnici je napis:

Pro acceptis gratia meritis
Divi Thaumaturgi
Francisci Xaverij
Ex
Voto Joannis
Adami Comititis Rasp
A. 1722.

Ljubljanski *škofijski muzej.* Stara svetilnica s tremi glavici iz cina. Ta je bila prej v Schwarzenbachu pri Kočevju.

Kadilnice.

Najstarejša kadilnica na Kranjskem bo najbrže kadilnica iz *Kostela* ob Kulpi, ki se hrani v ljubljanskem škofijskem muzeju.

Stalce ali dno je osmokatno, stranice niso ravne, ampak okroglo prirezane. Dve stranici sta že odbiti.

Osmokatno steblo je znotraj na čaši pritrjeno z gumbom.

Čaša je na vrhu osmokatna, spodaj prehaja v osem izboklih listov. Štiri uhlje ima za verižico prirejene.

Pokrov je iz treh delov: 1. iz osmerostranskega tamburja, ki prehaja v 2. polkroglasto kupolo, ki ima na vrhu 3. laterno in osmerokatni stolpič.

Tamburjeve stranice so prodrte z okroglimi in štirikotnimi okraski, kupola pa s srčastimi prodrtinami.

Tvarina je jako trda in krhka bronca.

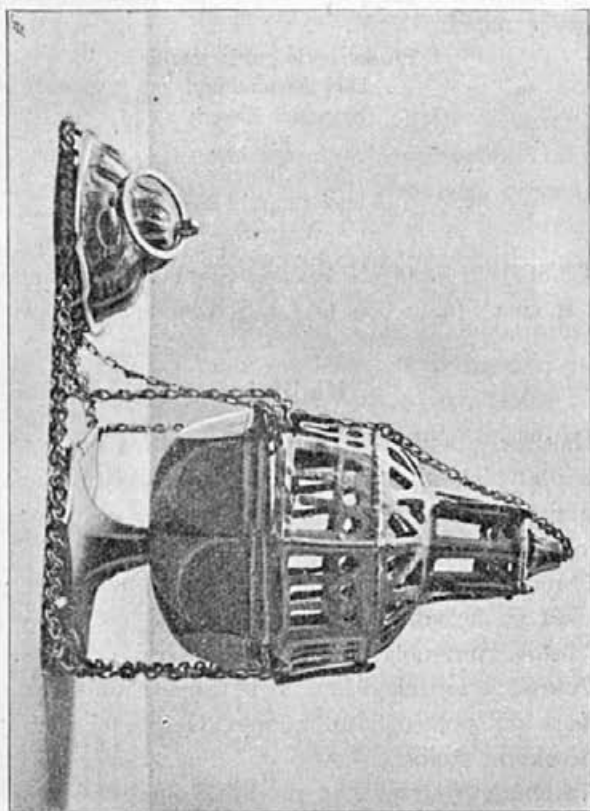
Ročni pokrovec je že baročne oblike in bolj svetle tvarine, torej pozneje pridejan.

Fino delo sta kadilnici v *Poljanah* nad Loko in pri *sv. Jakobu* v Ljubljani. Prva je gotovo iz Mekin, druga iz l. 1752.

Na *Vranji Peči* imajo kadilnico beneške oblike. Taka je tudi v ljubljanskem škofijskem muzeju. Prej je bila v podružnici *Na Kalu* pri Stranjah.

Opomnja. H kadilnici spada tudi posodica za kadilo ali navikula (čolniček). Prav starih navikul je pri nas malo.

Kadilnica v Kostelu.

Večinoma so iz 18. in 19. veka. Predoseljska podružnica *Britof* hrani navikulo s pozlačenim stojalom in z napisom: *Hilf sancta Ana Selbdrit. 1520*, in podružnica *Kokrica* drugo z napisom: *Jesus, Maria helft uns aus aller Not. 1533*. (Jos. Lavtižar: *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, str. 184 in 186.) Jasno pa

je, da to stojalo ni nič drugega kakor stalce starega keliha, zato je pozlačeno.

Pacifikali.

V *Poljanah* nad Loko. Jako fino delo. Bržkone je bil nakupljen z drugimi cerkvenimi posodami in orodjem v Mekinah.

Svečniki v *Poljanah* nad Loko¹²⁾.

Vranja Peč. Stalce je dvanajsterolistno iz l. 1732.

Stranje. Stalce je šesterolistno; steblo okroglo, renesanško, pa ima gotiški napis: hlle Maria. Spodaj pod stalcem je vrezano :

¹²⁾ Fotografijo št. 2 je izvršil g. Jos. Dostal, vse druge razen št. 3 in 4 pa g. Albert Jeločnik.

Marijino ime, letnica 1732 in »Strain«. Ta napis je bil gotovo pozneje vrezan.

Svečniki.

Poljane nad Loko. Tu imajo šest težkih, visokih srebrnih svečnikov iz Mekin iz l. 1722. Napis: Dorothea Sidonia Gallenberg Abbatissa in Münkendorf 1722. Zraven je tudi grb gallenberški.

Na Vipavskem imajo še prav mnogo beneških svečnikov. Tri noge, na katerih stoje, imajo obliko levjih šap.

Kotschen (ž. Kočevska Reka). Dva svečnika imata po tri noge, steblo pa je šesterokotno.

Krožniki in skledice (tase).

V Radečah pri Zidanem mostu je krožnik in lavabo iz l. 1751.

V Št. Lambertu je lavabo iz cina iz l. 1715.

V Begunjah na Gorenjskem imajo dva lepa ploščka. Prvi je okrašen z genijem s kupo med grozdom.

Na drugem se nahajata dva konja vprežena v imperatorski voz; na njem sedi kraljica z žezlom. Krog in krog je sadje in štiri rimske glave skoro brez las. Srebro je precej legirano z bakrom. Cizelirano je takó, da se podobe na obeh straneh dobro vidijo.

Na Koroški Beli se hrani mesingast krožnik. Na dnu sta reliefno vpodobljena Adam in Eva, med njima kača na drevesu. Okoli podobe sta dva napisna traka, črke so gotiške. Podoba in črke so tako zglajene, da napisa ni moči brati¹³⁾.

Lestenci.

Sv. Rok pri Cirknici: Lestenec iz medi.

Gradišče pri Vipavi in na Vipavskem sploh je precej lestencev iz medi.

Godovič. Kovinast posrebren lesteneč v sredi cerkve.

¹³⁾ Ivan Franke: Umetniške starine na Gorenjskem. Ljublj.: Zvon, 1885, 114.

Križi za bandera.

Na Vipavskem imajo lepe banderske križe celó iz srebra.

Stari taki križi, ki imajo okraske: Jezusove in Marijine podobe, štiri evangeliste, so ohranjeni iz *Slavine* in (3) od drugod. Nahajajo se v škofijskem muzeju v Ljubljani. Ti okraski so zato zanimivi, ker imajo romansko obliko.

Razne cerkvene posode.

V *škofijski kapeli* v Ljubljani imajo nekaj starih cerkvenih posod, namreč: Posode za sv. olja, posodice za isti namen, kotpilni kotliček in aspergil.

Posod za sveta olja je šest. Vsaka je visoka dve pedi. Narejene so iz cina. Tri so iz l. 1773, tri pa iz l. 1774.

Male posodice za sv. olja so srebrne in iz časov Tomaža Hrena. Vse so enake oblike in tudi napisi se precej vjemajo. Na posodici za sv. poslednje olje je napis na 1. strani:

OLEVM
Infir
morum.

Na drugi strani je grb z napisom:

T. L. A. P.
1629.
T. C. E. L.

To so začetnice Hrenovega reka: Terret labor, aspice praemium, in njegovega imena: Thomas Chren Episcopus Labacensis.

Na 3. strani je krona s črkami MAR in spodaj z mečem pederito srce.

Na 4. strani zopet T. L. A. P., potem grb kranjski in Hrenov skupaj in 1629. T. C. E. L.

Posodica za krstno olje Oleum Catechumenorum ima iste napise, le da ima ime Jezusovo: IHS; posodica za sv. krizmo pa križ.

Škrabica za shranjevanje teh posodic ima srebrne okove in ročaj iz iste dobe. Okraski so skoraj prav taki, kakor na pušicah. Bero se iste črke in letnica 1629, samo grb je bolj jasen. Ob ključavnici je kronan perotast lev. Na straneh se nahaja Jezusovo in Marijino ime.

Kropilni kotliček. Na okroglem podstavku se vzdiguje šesterorogljasta posoda.

Na robu je napis:

anno DNI MDCXIX

na srednjem polju:

T. L. A. P. grb T. C. E. L.

v višavi pa:

TERRET LABOR
ASPICE PRÆMIVM
THOMAS NONVS EPVS LABČ
REGIVS LOCVM TENĚS
ET REFORMATOR F. F.

1619.

Za okrasek sta dve angelski glavi. Roč je renesanški. Kotliček je bakren in pozlačen.

K temu kotličku spada tudi aspergil, ki ima tenek in masiven držaj.

Glagolica med beneškimi Slovenci.

Spisal dr. Josip Gruden.

Celo v neposredni bližini akvilejskih patriarhov je nekdaj imelo glagolsko bogoslužje svoj dom. Glavna župnija beneških Slovencev »San Pietro degli Slavi« (Šempeter Slovenov) je še do današnjega časa ohranila nekaj dragocenih spomenikov, ki pričajo o njeni glagolski preteklosti. S posredovanjem znanega našega rojaka, profesorja Ivana Trinko v Vidmu, sem prejel te spomenike na ogled, in sicer: celoten tiskan glagolski brevijar, tiskan glagolski misal in pa fragment »ščaveta«. — Brevijarju manjka naslovni list, a iz predgovora

je posneti, da je bil tiskan v Rimu v tiskarni Propagande l. 1648. Po latinskem in staroslovenskem predgovoru sledi napis: »Illyrici typi a D. Ferdinando II. Rom. Imperatore sacrae congreg. de Propaganda Fide commemoranda liberalitate donati, documentum maximum, sub auspiciatissimo nomine invictissimi et potentissimi Caesaris Ferdinandi III. Rom. imperatoris, semper Augusti etc. ad longe lateque per Europam et Asiam diffusos, et augustissimae domui Austriacae fideles aequae atque obsequentes Illyricos populos transmissum. Labore Fr. Raphaelis Leuacouich (Levaković), Croatae, Ord. Min. s. Francisci de Observ. Archiepiscopi Achridae, seu Primae Justinianae.« — Misal ima naslov: Missale Romanum Slavonico idiomate iussu Ss. D. N. papae Urbani Octavi editum. — Misal rimski, slavenskim jezikom poveljenjem g. n. papi Urbana osmago izdan. Romae 1741. Typis et impensis sacrae Congregationis de Propaganda fide.

Priložen mu je mašni formular: »U blagdan svetoga proroka pravednoga Simeuna«, tiskan z latinico in italijanskim pravopisom n. pr. »Blaxeni muux boyechise Gospodina: u zapouidih gnega xelit vele«. (Beatus vir, qui timet Dominum...)

Ti spomeniki izpričujejo, da se je še v 17. in deloma v 18. stoletju v beneškem Šempetru brala glagolska sv. maša. In preje? Gotovo še bolj pogosto. Med beneškimi Slovenci so že izza 14. stoletja pastirovali večinoma duhovniki iz hrvaškega Primorja in iz Dalmacije (glej poročilo iz Beneške Slovenije v »Slovincu« z dne 5. januarja 1906). Ti duhovniki so bili pa skoraj izključljivo glagoljaši.

Beneška Slovenija je torej zopet nova priča o velikem vplivu glagolskega slovstva in njega nositeljev, glagoljašev, na slovenske pokrajine. Žal, da tega vpliva ne moremo doslej na podlagi listin natančno zasledovati nazaj v najstarejše čase. A toliko je gotovo, da se je več sto let pojavljal. Že Karol IV., ki je naselil glagoljaše v Pragi, omenja l. 1346: »Quod multa monasteria et loca monachorum nigrorum sancti Benedicti et aliorum ordinum in illis partibus huiusmodi ritum ex antiqua

consuetudine usquae in hocdiernum diem tenentium propter brigas et guerras illarum partium destructa et ad nihilum sunt redacta. Monachi quoque et fratres monasteriorum et locorum praedictorum . . . remanent vagabundi«. (Bula Klemena VI. za samostan Emaus pri Prodanu: *Poviest Glagolice, Prilog B.* str. 115.) Iz Karlovega poročila se da sklepati, da je bila vzrok izseljevanja turška invazija, ki je tekom 14. 15. in 16. stoletja spravila pod svojo oblast vso Bosno, Dalmacijo in deloma tudi Hrvaško, torej dežele, kjer so bila središča glagolskega bogoslužja. Drugi, nič manj važen vzrok, pa je bila mnogoštevilnost glagolske duhovščine. — In če je pritisk glagoljašev proti severu bil tako velik, da je povzročil celo naselbine v Pragi in Krakovu, potem si lahko mislimo, da se je tem mogočnejše pojavljal v južnih slovenskih deželah.

Iz 16. stoletja sta se nam ohranili o tem dve zanimivi vesti. Poreški škof Cesare de Noris prosi leta 1592. v vizitacijskem poročilu na apostolsko stolico: »cum multi in Dalmatia reperiantur, qui cum beneficiis careant, paupertate adacti variis in provinciis vagantur . . . episcopo facultas concedatur, ut aliquos ex iis in suae dioecesis subsidium accersire possit«. (Pesante: *La liturgia slava* str. 91. Op. 1.) — Akvilejski patriarh Francesco Barbaro pa poroča skoraj istodobno (29. junija 1594), da je našel na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem med duhovščino velike nerednosti, mnogo je bilo tujih duhovnikov, neveščih v najpotrebnejših rečeh. Mnogo je bilo razlike v obredu. Ukazal jim je, naj se v bodoče ravnaajo po obredu rimskega duhovstva in je uničil in sežgal vse drugačne obrednike (e stato ordinato, che nell'avenire non ardisca d' amministrar li sacramenti, se non conforma e Rito ordinario del sacerdozio Romano, il quale e stato commesso a tutti li curati sotto gravi pene, annullando ed abbruggiando ogni altro loro Rituale. — Rokopis Della Bonna v deželnem muzeju str. 55.) Jasno je iz poročila, da misli tu patriarh na obredne knjige v širšem pomenu (misal, brevijar, ritual), kajti rimski ritual je izšel šele dvajset let pozneje (l. 1614.) in njegova raba ni bila nikdar splošno zaukazana.

Razlika obrednih knjig, ki jih je našel na Kranjskem, se je torej mogla tikati le jezika. A značilno je, da je patriarh izvršitev tridentinskih reformnih dekretov v slovenskih deželah poveril dalmatinskim duhovnikom. Pravi namreč: »Skušal sem dobiti može, vtrjene v pravovernosti, lepih nra vih, ki umejo cerkveno vlado in ljudski jezik, ker so po rodu Dalmatinci, da bodo podpirali arhidijakone, obiskavali deželo, vizitirali cerkve in kar najbolj pomagali ljudstvu«. Ti komisariji so sicer gotovo pri božji službi uporabljali latinski jezik, kakor je bil patriarh ukazal; a da jih je pozval iz Dalmacije, izpričuje, da je bila v cerkvenih zadevah že od nekdaj tesna zveza med Kranjsko in hrvaškimi deželami. Isto potrjujejo pičanski in senjski škofje, ki so često v 15. in 16. stoletju namestovali akvilejske patriarhe na Slovenskem, in mnoga hrvaška imena, ki jih je najti med našo duhovščino v tisti dobi. Slednjič potrjujejo isto tudi Hrenove ordinacije glagoljašev. Ker za časa lutrovske reformacije ni bilo dovolj domačega duhovskega naraščaja, je bilo treba navzlic strožji cerkveni disciplini, uvedeni po tridentinskem zboru, še vedno pomagati si s hrvaškimi glagoljaši.

Župna cerkev v Starem Trgu pri Ložu.

Spisal Viktor Steska.

Glede cerkvenih stavb je notranjski del kranjske dežele še najmanj preiskan. Vendar hrani svoje znamenitosti, ki jih drugi deli nimajo. Bazilikalnih stavb je na Notranjskem več, na pr. župne cerkve v Slavini, Hrenovicah in Vremah Čas, kdaj so te nastale, pa še ni določen, tudi se pri površnem ogledovanju ne najde značilnih znakov, da bi se mogla spoznati zgodovina stavbe. Več jasnosti nam nudi četrta bazilikalna stavba, župna cerkev v Starem Trgu pri Ložu, posvečena na čast sv. Jurija.

Od zunaj sicer ni opaziti nobenega znaka starosti. Cerkev leži precej globoko pod cesto. Najstarejše cerkve so navadno

zidali v nižini blizu cest. Tedaj še niso imeli žalostnih izkušenj poznejših časov, ko se je bilo treba sovražniku umikati na bolj varne in utrjene kraje. Tudi je treba pomisliti, da so zidali cerkev na onem svetu, ki ga je užival župnik kot nadarbinar, okrog cerkve je bilo po navadi pokopališče in poleg tega župnišče z gospodarskimi poslopji. Tako je bilo tudi v Starem Trgu.

Zvonik je ločen od cerkve in nima značilnih znamenj kake dobe. Zidovje je gladko, okna navadna, le spodaj je 12 *cm* široko podnožje. Na vrhu prehaja zvonik v osmokotnik, ki je pokrit z baročno streho.

Cerkev ima dvostransko streho. Da je iz dveh dob, se takoj lahko spozna. Prezbitrij ima gotiško zidavo in še ohranjena rebra. Tudi zunaj ima zid še gotiški napustek. Napis na prvem stolu v cerkvi pa nam pove začetek prezbitrija:

Ao 1648 | a funda | mento | erectus | chorus cvm | Sacristia | Sub Mat | th. Losser | Parocho.

Prezbitrij je torej sezidal župnik Matija Losser l. 1648 ¹⁾. V treh sklepnikih se združuje po šest reber. Posamezna polja med rebri so poslikana, kakor tudi stene ob straneh. Slike so že močno otemnele.

Prezbitrij meri zunaj do treh stranic osmokotnika 5·08 *m* dolžine, posamezne stranice pa 3·88 *m*. Na južni strani je prizidana zakristija, na severni pa mala shramba. Okna so štirikotna. Zakristija je 4·67 *m* dolga in 3·22 *m* široka. Okna v prezbitriju merijo 120 *cm* širine. Debelina zidu je pri starejšem delu 85 *cm*, pri novejšem 57 *cm*.

Bolj zanimiva je ladja, ki ima obliko romanske bazilike. Ali je bila prvotno tako zidana, ali je šele pozneje dobila to obliko? Peter Hicinger ²⁾ si je to cerkev ogledal in je sodil, da je bila cerkev prvotno gotiška s tremi ladjami, ravnim stropom in posvodenim prezbitrijem. Napisa v prezbitriju najbrž ni opazil. Dalje je sklepal, da bi utegnila biti zgradba

¹⁾ Živel je še ob Valvasorjevem času. Valvasor. Ehre d. H. Kr. VIII, 758.

²⁾ Mittheilungen des histor. Vereins f. Krain. 1854, 54.

iz 16. veka, ker je na severni strani vzdán v steno nagrobni spomenik Volfganga Lamberga barona z Ortneka in Ottensteina, umrlega 20. junija 1550; pozneje pa so ladjo posvodili in ji vzeli gotiško lice.

Da je bil prvotno strop srednje ladje lesen in raven, to se vidi že v cerkvi, ker so ob slopih prizidani dostavki, ki nosijo sedanji zidani svod. Popolnoma se nam pa pojasni vsa zgradba, če si jo ogledamo pod streho. Na prvi pogled opazimo, da je bila cerkev prvotno romanska bazilika, ki je imela srednjo ladjo pokrito na vrhu z dvostransko streho, stranski, precej nižji ladji pa z enostranskima strehama. Srednjo ladjo so razsvetljevala okna v višavi, in sicer tri okna na severni, štiri pa na južni strani. Okna so precej majhna, le na južni strani sta dve okni nekoliko večji (1'5 m visoki in 5'2 cm široki). Obočje je pri vseh popolnoma romansko. Okna si niso v ravni črti nasproti ležeča, ampak se vrste med seboj. To je torej jasen dokaz, da je cerkev iz romanske dobe.

Stene srednje ladje se nad svodom še kake 3 m vzdigujejo, ker je bil strop preje raven in lesen. Pri stranskih ladjah so pa morali zunanjo steno nekoliko povišati, ko so ladje obokali. Tudi to se lahko opazi na zunanji steni. Na severni strani je podstrešna stena poslikana. Slike pa niso ne iz romanske, ne iz gotiške, ampak že iz renesanške dobe. Predočujejo nam dogodke iz zadnje dobe Kristusovega življenja na zemlji, namreč: 1. Pogreb (bržkone Lazarjev). 2. Kristus pri zadnji večerji z vsemi apostoli. Juda Iškariot sedi Kristusu nasproti. 3. Kristus na getzemanskem vrtu. Kelih visi v zraku. Drevesa imajo vrhove liki buče. 4. Jezusa vjamejo. Peter hoče z mečem udariti hlapca Malha. 5. Nad oknom je slika velikega duhovnika. 6. Prizor: Koga hočete, da vam izpustim, Jezusa ali Barabo? Tu se vidijo renesanške črke IR. H. V. W. 7. Jezusa bičajo. 8. Jezusa s trnjem kronajo.

Slike so še dosti dobre, kar se tiče figuralnih predmetov. Obrazi so portretom podobni. Svetniki imajo svit okrog glave, ki je narejen s šestilom.

Na južni steni ni slik. Vzrok je menda ta, da so na tej steni štiri okna, torej eno več kakor na južni steni, drugič pa, ker je luč od juga močnejša, torej se slike na nasprotni severni strani bolje vidijo, dočim bi se na južni strani slabo videle, ker od severa prihaja manj svetlobe. Tudi bi slik, razpostavljenih med okni na južni strani, ne mogli gledati, ker bi nas luč preveč bleščila.

Ladje so nekako $24\frac{1}{2}$ m dolge, široke pa $16\frac{1}{2}$ m. Ločene so med seboj z dvema vrstama slopov. Vsak osmerih slopov meri 84 cm v kvadratu in je sestavljen iz kvadrov. Spodaj ima raven 13 cm širok napustek. Ti slopi so ločeni drug od drugega 473 m. Od slopa do stranske stene pa je 290 m.

Stranski ladji sta obokani. Polja nimajo oblike kvadrata, ampak so podaljšana. Zadnje polje je krito še z deskami, zato je strop tu raven.

Srednja ladja je približno dvakrat tako široka, kakor stranski. Pokrita je z banjastim svodom s kapami. Zada je sloni pevske kor na dveh stebrih.

Cerkev ima troje vrat na pročelju, torej za vsako ladjo posebej.

Znatne spremembe glede cerkvene zgradbe so se morale izvršiti pred l. 1761., ker tedaj je goriški nadškof Karol Mihael grof Attems zopet posvetil cerkev. Napis pravi:

Ano. Dni MDCCLXI.

Die XXIII. mense iun:

Haec Paroch: eccl:

S. Georgii M:

Consecr: a Cel^{mo} et RD^{mo} D. D. Caro-

lo Mich: S. R. J. Princ: E: Comit: ab

Attems Imo Archieppo Gorit:

Sub Andrea Telban Parocho.

Pri zakristiji je napis:

16 I P S P L 90.

Nad desnimi vrati na pročelju je letnica 1647.

Stari Trg pri Ložu je že stara župnija. Že l. 1221. se bere, da je imel patronat grof Viljem iz Loža, a tudi že poprej njegov oče in ded ³⁾). Morda je cerkev prav iz te dobe.

Zvonovi v zvoniku so primeroma še mladi. Napise imajo sledeče: Veliki zvon: Opus Vincentii Samassa Labaci. Anno 1806. Srednji zvon: Št. 485. Vlił Albert Samassa v Ljubljani 1873. Mali zvon: Opus Joannis Jacobi Samassa Labaci 1793.

Učenjaki menijo, da je šla todi mimo rimska cesta iz Akvileje v Siscio. Nad Starim Trgom na hribu je mogočno kamenito groblje. Ljudje imenujejo kraj Úlako. Tu je baje stalo staro japodsko mesto Terpo. Za nas je zanimivo, da je tu ohranjen še spodnji zid romanske apside nekdanje kapelice sv. Petra. Pozneje je naslov prešel v Lož, kjer je sedaj cerkev sv. Petra. Premer te apside je okoli 4 $\frac{1}{2}$ m.

Baroni Brigidi.

(Mihael baron Brigido, nadškof ljubljanski 1787—1806.)

Priobčil dr. Fran Ilešič.

Letos poteka 100. leto, odkar je ostavil Ljubljano prvi in zadnji nadškof ljubljanski Mihael baron Brigido.

Že radi tega, ker je bil edini ljubljanski nadškof, pa tudi radi tega, ker kaže njegovo vladikovanje vse znake zgodovinski pomembnega jožefinizma, je potrebno, da se ga spominjamo.

Kolikor vidim, se je doslej v naši deželi o njem malo pisalo. Edino »Mittheilungen des hist. Ver. f. Krain« iz l. 1852 (str. 37—38) in pa »Mitth.« 1853, 92 imajo malo več podatkov o njem. Kar je čitati v »Slovincu« 1898 (z dne 14. maja), je posneto po »Mittheilungen«.

Wurzbach ima o Brigidih samo v 23. zvezku, str. 366. opombo: »Brigido von Bresovicza, Josef, Freiherr (Staatsmann, 1744. Präsident in Banat, um dessen Kultur hoch verdient«.

³⁾ Schumi. Urkunden und Regestenbuch des Herzogthums Krain. II. 31.

Mnogo več pa je o Brigidih in posebe o našem nadškofu napisal kanonik Peter Stanković (Stankovich) v svojem delu »Biografia degli uomini distinti dell' Istria. I—III, Trst 1829 (v prvem zvezku str. 478 sl. in v tretjem zvezku str. 68., 193., 244., 250.).

To Stankovićevo delo je tudi meni vir, a popolniti ga hočem z mnogimi podatki od drugod.

* * *

Tržaška patricijska rodbina baronov Brigidov je imela svoja posestva v Brezovici in Lupoglavi (Marenfels) v Istri; Lupoglavo je kupila nekako sredi 17. stoletja.

Že v 17. stoletju je pohajalo vseučilišče v Gradcu več baronov Brigidov; tako se na tem vseučilišču l. 1616. imenuje Lorenc Brigido, l. 1688. Ivan Jakob baron Brigido, l. 1688. Lorenc Pompej Brigido, l. 1705. Anton Brigido (Peinlich, Geschichte des Gymnasiums in Graz).

Girolamo Brigido, baron brezoviški († 1775), je za cesarice Marije Terezije bil »capitano di cavalleria e ciambellano«, oženjen s konteso Marijo Polikseno Prihovsko (»Psihovský« iz Prage, dvorno damo cesaričino. (V »Mitth.« 1853, 92 se imenuje »Prozkowsky«.)

Girolamovi (Jeronimovi) sinovi so bili: državnika Pompej in Josip, vojniki Karol (te tri imenuje kot njegove sinove Stanković, III. 244) in pa nadškof Mihael.

Pompej baron Brigido, rojen v Trstu 20. julija 1729, je postal okrožni glavar notranjski v Postojni. Odlikoval se je po svoji šololjubnosti ter mu je bil pri srcu intelektualni in moralni napredek naroda; to je pokazal l. 1773., ko je Kumerdej vladi predložil znani »domoljubni načrt, kako bi se dalo kranjsko stanovalstvo najuspešneje poučevati v čitanju in pisanju«. Brigido je v svoji izjavi o tem načrtu rekel, da ga je čital »mit entzückender Erbauung«, ter je naglašal potrebo poučevanja v slovenskem in nemškem čitanju, računanju, verozakonu in prirodni moral (Apih, Letopis Matice Slov. 1894, 277—278). Skoro potem pa je Pompej ostavil Kranjsko; zakaj l. 1775. je

bil že svetnik pri guberniju gališkem, izza l. 1777. pa upravitelj Banata kot naslednik svojega brata Josipa; pozneje (vsaj že l. 1781. in 1782) je bil »Präsident bey dem Kais. Königl. Amt« v Šleziji, nazadnje guverner »in Triest, Görz und Gradisca, Landeshauptmann dieser beiden gefürsteten Grafschaften wie auch Militärkommandant der Stadt und des freien Seehavens Triest«, upokojen l. 1804., umrl l. 1811 (Stanković, op. cit. III. 196, »Hof- und Staatsschematismus« 1787 in 1788)¹⁾.

Sezidal je sedanji lupoglavski kastel (zadnja opomba v »Krvavi košulji« od Vladimira Nazora) ter dvignil lupoglavsko ovčarstvo.

V publikacijah Kranjske Kmetijske družbe iz leta 1771. (»Zweyte Sammlung Nützlicher Unterrichte«, pp. 77.—168) je objavil »Njegovega Veličanstva pravi komornik, svetnik in okrožni glavar notranjski Pompej baron Brigido« razpravo: »Erfahrungsmäßiger Unterricht wie die Schafe durch gute Pflege zur vollkommensten Art gebracht, und bey solcher erhalten werden können«. To razpravo omenja tudi Pohlin v »Bibl. Carn.« sub »Brigido«.

Ko vemo to, da je to razpravo napisal Pompej, je tudi brezdvomno, da je nanj misliti v razpravi F. A. pl. B. (Breckerfelda) v »Laibacher Wochenblattu« 1804, št. XXIII., kjer čitamo: »Mährenfels... ist von dem Fideikommissesinhaber, Herrn Grafen Brigido... zu einem prächtigen Herrschaftsitz aus den alten Ruinen neu erschaffen worden... Die Herrschaft ist verpachtet, aber der Pächter ist ausdrücklich verpflichtet, die schöne Schäferei nach Vorschrift zu pflegen... Und der erhabene Inhaber, dieser verdienstvolle Graf, dem Triest die Größe der Stadt und die Wichtigkeit des Handels ewig verdanken wird,

¹⁾ O svečanosti, prirejeni njemu na čast, ko se je po dvomesečni odsotnosti dne 12. oktobra 1802 z Dunaja vrnil v Trst, poročajo »Annalen der Literatur und Kunst in den österr. Staaten«, avgust 1803. — Če sem si prav zabeležil, poroča Stanković (III, 190), da je bil Pompej že 1781 guverner tržaški; to pa ne more biti istina; gornje podatke sem povzel po »Neuem Instanzkalender auf das Jahr 1781« (in 1782).

hat schon vorlängst durch seinen erfahrungsvollen Unterricht, der über die Schälzucht in der Sammlung der Schriften der einstweiligen Ackerbaugesellschaft in Krain, im B. 1771 durch den Druck bekannt ist, diesen Zweig der Industrie und Wirtschaft emporzubringen getrachtet und aller Orten in der Monarchie bestens empfohlen«.

Kot lastnik fideikomisa je bil najstarejši izmed bratov.

Drugi sin Girolamov, Josip baron Brigido, je očitno tisti, ki ga pozna Wurzbach v Banatu. Tudi on je znamenitejši del svoje kariere začel v Kranjski (saj je avstrijska Istra, Brigidov domovina, takrat spadala h Kranjski!). Ko se je leta 1767. ustanovila Kranjska Kmetijska družba, je bil vladni svetnik Josip baron Brigido izbran predsednikom. V obče je on takrat nadomeščal deželnega glavarja Henrika Auersperga, ki je obično bival v Trstu, in si je na svojem mestu »durch kluge Berechnung und einsichtsvolle Staatskenntnisse« stekel splošno priznanih zaslug²⁾. Leta 1773. je bil gubernijalni svetnik v Gradcu ter je kot kameralni zastopnik prisostvoval dne 6. novembra tega leta naznanilu o ukinitvi jezuitskega reda v graškem jezuitskem kolegiju, a že sledečega leta (1774) je prevzel vodstvo uprave v Banatu³⁾, (do leta 1777., ko mu je v tem poslu sledil brat Pompej; gl. Helfert, Gesch. der österr. Volksschule, I. 442, 445). Leta 1778. je bil že podpredsednik deželne vlade v Galiciji; cesar Jožef II., ki je leta 1780. posetil Rusko, je velel carici poslati po dva primerka nemških šolskih knjig, a Brigido je nemškim knjigam dodal še Srba Jankovića »Nothwendiges Handbuch für die illyrisch nicht unierten Griechen« (Helfert, op. cit. 590—591); to znanje je Brigido imel gotovo iz Banata⁴⁾. Bil je »guverner« gališki najmanj še l. 1789. (Weiß, Geschichte

²⁾ To je pač vzrok, da ga Stanković (III, 250) imenuje guvernerja ljubljanskega.

³⁾ Podatek »1744« pri Wurzbachu je torej pač kriv namesto »1774«.

⁴⁾ V »Neuem Instanzkalender auf das Jahr MDCCLXXXII je »Gubernial Vice-Präsident«, torej še ni bil guverner.

der österr. Volksschule II. 895², kjer je nazvan »königlicher Kommissär der Königreiche Gallizien und Lodomerien).

«Graf Brigido, Gouverneur in Lemberg» se imenuje med iluminati »höherer Stellung«, kojih seznemek je v osemdesetih letih 18. stoletja vladi na Dunaj poslal grof Lehrbach (Seb. Brunner, Die Mysterien der Aufklärung in Österreich, 35).

Bil je izmed prvih dobrotnikov Joaneja v Gradcu; zato so mu tam postavili tudi kip. Umrli je v Gradcu 25. januarja 1817 (Krenes, Geschichte der Univ. in Graz, 135).

Par let prej je pisal Hoff (»Historisch-statistisch-topographisches Gemälde vom Herzogthume Krain etc. 1808, I. 120—121): »Dieser würdige Mann, der sich um das Land Krain sehr verdienstlich und schätzbar gemacht hat, lebt dermalen, entfernt von Geschäften, in stiller Muße, bleibt aber immer im unvergeßlichen Andenken der Krainer«.

Tretji sin Girolamov je bil Karlo, vojniki, ki se je odlikoval v bitki pri Arcole leta 1796. »con pochi Croati ed Ungari« († 1800, po Stankoviću).

Izmed doslej imenovanih treh bratov je imel Pompej sina Pavla, a Pavel sina Josipa Ferdinanda, ki je l. 1840. padel na Dunaju v dvoboju kot zadnji moški potomec lupoglavskih Brigidov⁵).

O našem nadškofu sicer Stanković nikjer direktno ne pravi, da bi bil Girolamov sin, a ker je Pompejev sin Pavel bil Mihaelu »nepote« (Stanković I. 479), je jasno, da je bil nadškof Mihael sin Girolamov in četrti brat prej omenjenim, Pompeju, Josipu in Karolu⁶).

Brata Pompej in Josip (državnika) sta bila že l. 1777. povišana v grofovski stan, a Karol in Mihael sta ostala barona.

⁵) Vladimir Nazor, Krvava košulja, (Pulj 1905, zadnja opomba). — Josip Ferdinand, edini sin Pavlov, je bil oženjen z baronico Karolino Wackelberg-Landau; hčere so 1883 prodale vsa posestva.

⁶) Hoff, op. cit., mi to izrecno potrjuje, češ, Jos. grof Brigido »ist der Bruder des dermaligen Herrn Bischofs von Zips in Ungarn und des gewesenen Herrn Gouverneurs von Triest, Pompeijo Freyherrn v. Brigido«.

(Tudi v »Mitth.« 1853, 92.)

Mihael Brigido, baron brezoviški in lupoglavski, se je rodil v Trstu leta 1742. Že leta 1761. je bil na vseučilišču v Gradcu »R. D. L.: B: Brigido Micha. Jatalus Tergestinus« imatrikulovan »ex theologia speculativa« prvega leta ⁷⁾. Bil je kanonik reguliranih korarjev v Voraui, potem v Spišu (Zips) in župnik v Lečovi na Ogerskem. Leta 1787. je bil odmenjen za škofa v Spišu, a je to dostojanstvo zamenil s stolico baš takrat umrlega ljubljanskega škofa Herbersteina ter tako postal prvi in zadnji ljubljanski nadškof, ustoličen 8. junija 1788 ⁸⁾. Po 19 letnem vladikovanju je bil imenovan spiškim škofom ter se je 8. decembra 1806 poslovil iz Ljubljane (»Carniolia« z dne 10. decembra 1841). Ustoličen v Budimu, je bil devet let škof v Spišu. Leta 1816. se je napotil v domovino s pobožno željo, da bi v tržaški katedrali Sv. Justa v Trstu celebriral zlato mašo, star že 74 let; dne 16. julija je došel v Trst, a bolezen, ki se ga je lotila, mu je uničila življenje dne 23. julija 1816 ⁹⁾.

Bil je Mihael pravi jožefinec. Istorsko-hrvatski pisatelj in pozneje novomeški prošt Fran Nikola Peršić ga imenuje »constantissimo osservatore de Sovrani voleri«. Ta opomba se zлага s tem, kar piše o nadškofu Stanković (I. 478):

»Iniziato negli ordini e nelle dignità ecclesiastiche si rese carissimo alla maestà del imperatore Giuseppe II., dal quale fu ammesso fra gl'intimi consiglieri«. Bil je že določen škofom v Spišu, a »invitato a mutarlo (sc. il vescovato di Scepusio o Zips), acconsentì per lodevole ubbidienza verso il principe temporale ad assumere invece la cattedra vescovile di Laybach o Lubiana«. Ta trditev je povsem identična z besedami diplome njegove izvolitve škofom iz l. 1806., da je

⁷⁾ Leta 1758. je bil »ex theol. specul.« imatrikulovan »L. Baro Franc. Brigido, Labac. in 3 annum«.

⁸⁾ O instalaciji glej Pohlinovo »Bibl. Carn« sub »Auersperg«! V »Mitth.« 1852 je (pač) pomotno 8. julija. O njegovih zatiških dohodkih istotam v »Mittheil.«.

⁹⁾ »Mitth.« 1852 imajo pomotno letnico 1818. Istotam je kot datum njegovega odhoda iz Ljubljane naveden 18. december 1806.

namreč Brigido leta 1787. dostojanstvo v Spišu »solum iusso altissimo pro laudabili erga terrae principem obedientia sua cum antelato archiepiscopatu Labacensi permutaverat«.

S to ulogo, koja znači naslednika biskupu Herbersteinu na škofovski stolici ljubljanski, se zлага, kar piše Dimitz, Gesch. Krains IV. 247 o njem: »Der Nachfolger des freisinnigen Bischofs Herberstein, Erzbischof Freiherr von Brigido (1787 bis 1806), war nicht der Mann des tätigen Eingreifens für oder wider die moderne Richtung und die natürliche Entwicklung auf der Bahn der von Josef angeregten und auch von Leopold im wesentlichen festgehaltenen Reformen fand in ihm daher kein Hindernis. Er war ein prunkliebender und verschwenderischer Kavalier, dessen Name sich an keine Tat humanen oder religiösen Interesses knüpft«.

Baš zato se po smrti Josipa II. v primeri z drugimi škofi skoro nič ni imel pritožiti; pritožil se je le radi zabrane, da bi se čitalo več maš obenem, ter je prosil, da bi se dovolilo čitati tri maše obenem v njegovi stolnici (Brunner, Mysterien 551).

Mihael je bil, kakor njegova brata Pompej in Josip, prosvetljenec 18. veka; zato se je Peršić mnogo nadejal o »humanità«, ako bode »tramandata al publico li Curati da Michelle I. Arcivescovo e Metropolita«.

Brigidova nadškofija je obsegala i škofijo modruško-senjsko ter avstrijsko Istro (del novo ustrojene škofije gradiščanske).

* * *

Nadškof Brigido je bil »versato nell' idioma tedesco ed illirico«, kakor pravi Peršić o njem. Brigidi so bili vlastelini isterski, baroni brezoviški in lupoglavski; zato ni čudo, da je znal Mihael i »ilirski«. Na vseučilišču v Gradcu je imel mnogo koleg Slovencev in primorskih Hrvatov. Njegova nadškofija je obsegala i Slovence i Hrvate ter je Mihael bil sosed svobodumnemu zagrebškemu škofu Vrhovcu.

V istini je stopil z Vrhovcem i v pismo zvezu. Dne 29. decembra 1803 mu je pisal: »A canonico meo Honorario

Utschan intellexi E. V. aliquos libros desiderare, hancce occasionem ambabus arripui manibus, ut E. V. testimonium aliquod (licet exiguum) servitutis non minus ac sinceræ meae amicitiae praeberere possim. Hinc submitto E. V. totum antiquum testamentum excepto primo tomo, versionis Carniolicae, duas grammaticas diversas, et duo Dictionaria Linguae Carniolicae, Scripturam vero Dalmatini Juraj ipsemet possideo, hinc statim desideratum caput, quod E. V. deest in formato originalis describi curavi, et E. V. adnecto. (Šurmin, Hrvatski preporod I. 010—011, »Vitezović« I. 73 in 130.)

Brigido je sigurno Vrhovcu poslal Japljevo sveto pismo, ki je izhajalo od 1784 do 1802. Dalmatinovo sveto pismo je imel Brigido sam. Slovnice, o kojih govori Brigido v svojem pismu, sta valjda bili Bohoričeva i Pohlinova (Gutsmanova?), a slovarja Megiserjev i Pohlinov (Gutsmanov?)¹⁰.

Za sedaj naj zadostujejo ti podatki.

Jožefinski značaj nadškofa Mihaela se bo razvidel iz živopisa novomeškega prošta Frana Nikole Peršića (1790 do 1797), ki ga v kratkem priobčim.

Črtica o naših kaznilnicah.

Po Maasburgu spisal L. P.

Ker se je kaznilnica na ljubljanskem Gradu že pred leti opustila in ker baje nameravajo iz tega poslopja neradovoljstva v prihodnjih letih napraviti nekak hram prosvetljenosti in zbirališče

¹⁰) Posredoval je med Brigidom i Vrhovcem častni kanonik Brigidov Jakob Učan, »Ex-Sit.« (Catalogus cleri dioc. Lab. 1797), to je Ex-Siticensis, torej ex-cistercijanec iz samostana Stičina na Dolenjskem, ki je bil za Josipa II. ukinjen. Leta 1790. je Učan bil administrator nadškofijskih posestev; s 300 fl. umirovljen »ex-profes«, je dokazoval l. 1793., da mora biti prest vsakega dušebrižništva. Leta 1794. se je pritoževal radi titularnega kanonika Učana ljubljanski metropolitanski kapitelj, da si prilastuje več svoboščin, nego jih pristoji titul. kanoniku, »da er in der Mozzetta bei öffentlichen Funktionen erscheint«, ter je

domače umetnosti in književnosti: tedaj menda ni neumestno, če se kakor za slovo spomnimo kaznilnice.

Z odlokom z dne 29. junija 1754, naslovljenim do zastopstva in zbornice za Kranjsko, je bila dala cesarica Marija Terezija dovoljenje, da se ustanovi v Ljubljani kaznilnica in prisilna delavnica. Ta ustanovitev se je tudi kmalu potem izvršila v nekdanji za ta namen izpraznjeni kasarni pod upravljalstvom ljubljanskega mestnega sveta, toda ni prišla do prospešnega razvoja. Pokazalo se je namreč, da je zavod postavljen na nezdravem kraju, njegovi dohodki da so nezadostni, pogostokrat se je tudi zgodilo, da so kaznjenci vsled pomanjkljivega nadzorovanja ubegnili itd. Leta 1759. so se porabili ti prostori celo za nastanjenje vojakov. Justični dvorni svetnik grof Vilana-Perlas, ki so ga poslali kot cesarskega komisarja, da preišče jetništvo v notranjeavstrijskih deželah, je povdarjal v svojem tozadevnem poročilu do cesarice (de dato 8. decembra 1761), da je ljubljanska kaznilnica popolnoma propala podrtija; in na to so došla zastopstvu in zbornici za Kranjsko zaradi poprave in obnove poslopja primerna napotila, ki pa niso dosegla takoj zaželenega uspeha. Šele l. 1774. so napravili po dolgem dogovarjanju namesto prejšnjega zavoda novo splošno kaznilnico in prisilno delavnico za Kranjsko, in sicer po tozadevnem ukazu prvo za kriminalne in civilne zločince, drugo pa za delomrzne, a dela zmožne postopače in potepuhe in pa za domače berače in plašarje, da se odpravi poulično beračenje. Vsi imetniki deželnih in mestnih sodišč so morali za osebe, ki so jih dali prignati v kaznilnico, prevzeti stroške oskrbovanja. Delo, ki so je kaznjenci opravljali, je bilo izvečine volnoprejestvo. Na znamenitega angleškega človekoljuba J. Howarda, ki je na svojih potovanjih krenil l. 1778 tudi na Kranjsko, je napravila, kakor je videti, uravnava jetniških razmer v Ljubljani precej neugoden

prosil, »daß er in die gehörigen Schranken zurückgewiesen werde«. Leta 1797. je naveden med svečeniki ljubljanskimi pod zaglavjem »praeter prae-nominatos (sc. poleg onih, ki so imeli kako službo v Ljubljani), sacerdotes Labaci degentes«. (Arhiv ljubljanskega ordinarijata).

utis, dala mu je namreč povod napraviti samo to-le opombo: »I omit particulars concerning the prison at Laubach in Carniola, as I cannot say a word in favour of it« (Podrobnosti glede ječ v Ljubljani na Kranjskem opustim, ker ne morem povedati nič ugodnega o njih) in dunajski dvorni stavbeni svet je še l. 1819. v neki uradni izjavi stroškovnjaškega mnenja namignil, da ta očitek ni bil nezaslužen. Ko je cesar Jožef II. l. 1784. na svojem povratku iz Italije prišel tudi v Ljubljano, je obiskal vse javne zavode v mestu, tedaj tudi kaznilnico in se je kakor drugod tudi o njej izrazil v tem smislu, da se kaznjencem, ki imajo postelje in kurjene sobe, in nimajo drugega dela kot presti in ulice pometati, vse predobro godi. Takoj je ukazal s svojeročnim pismom do tedanjega guvernerja notranjeavstrijskih dežel, Ivana grofa Khevenhüller-ja (de dato 28. marca 1784), da se morajo te razmere predruščiti: namesto postelj imajo biti v ječah samo leseni pogradi ali prične (ležišča na deskah), hrana naj se v bodoče omeji na vodo in kruh, sploh naj se kaznjencem le po razmeri storjenega dela daje plačilo, tako da si prislužijo po kake 4 krajcarje na dan in ne dosti več. [To svojeročno pismo cesarja Jožefa II. je objavljeno v 11. letniku Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen str. 144 nasl. Točka 10. v tem pismu se glasi: Das sogenannte Zuchthaus in Laibach ist weder hinlänglich verwahrt, noch sind die Züchtlinge in demselben so gehalten, wie sie es verdienen, denn sie haben Betten, geheizte Zimmer, 4 Kr. Kost, spinnen und kehren nur die Gassen. Dieses muß ganz anders eingerichtet werden und sind ihnen keine Betten, sondern blos Pritschen mit Brod und Wasser zu geben, und ist ihnen nur nach Maß ihres Fleißes im Spinnen und Arbeiten ein solcher Preis zu setzen, womit sie sich beyläufig 4 Kr. täglich und nicht viel mehr erarbeiten können, so wie es in Wien beobachtet wird.]

Kakor znano, je imel 14. avgusta 1809 v Schönbrunnu sklenjeni mir za posledico izgubo Primorja in enega dela Notranje Avstrije (s Kranjsko vred); ko so pa pripadle pozneje takozvane ilirske provincije zopet k Avstriji, tedaj so od Francozov

deloma porušeni ljubljanski grad adaptirali za kaznilnico in napravili l. 1815. tukaj ječe (najprej za kakih 70 do 80 kaznjencev), ki so služile tudi za najstrožji zapor veleizdajnikov in zarotnikov, takozvanih karbonarjev. (Ime je iz laškega; »karbonari = oglarji« se je imenovala na Laškem neka skrivna politična družba).

Dotedanjo kaznilnico stoječo pri takozvanih vodnih vratih so pa prepustili kriminalnemu sodišču za zapiranje preiskovancev. Posebno pozornost so obračali v Ljubljani vprašanju, s kakšnim delom da je dajati kaznjencem posla. Prinujali so jih deloma na račun kaznilnice, deloma po pogodbi za tovarničarje izdelovati platno, koce in plahte, tkati sukno (loden) itd. ter so jih s prisojanjem presežnega (višjega) zaslužka ne le privajali na stanovitno delavnost, ampak tudi vspodbujali k večji pridnosti. Posebni tiskani predpisi de dato 15. maja 1824 so določili, kako se imajo kažnjenci ravnati. Prirastek je bila dobila naša kaznilnica po odpravi celovške. Kaznilnica v Celovcu, ustanovljena istega leta kakor ljubljanska (1754), je bila ena najmanjših v Avstriji, je imela redkokdaj nad 30 kaznjencev in bila v zvezi s tamošnjo ubožnico, namenjena ob enem za delomrzne klateže in mlade izprijence, ki jih je imel zavod nalogo preustrojiti v poboljšance. Pri sovražnem navalu leta 1809. je bilo kaznilniško poslopje demolirano in se je, ko se je povrnil mir, popravilo le z velikimi stroški, toda porazširjeno je poslej služilo obenem tudi kot bolnišnica, blaznica, sirotiščnica in deloma celo kot zastavljalnica. Iz te uravnave izvirajoče težave in neprilike so dale slednjič povod, da se je leta 1818. nasvetovalo, naj bi se zavod po vzgledu provincijalne kaznilnice v Lincu preuredil in organiziral; predno je pa do tega prišlo, odredilo in zaukazalo se je z najvišjim sklepom z dne 7. julija 1821, naj se zavod ukine in odpravi, tamošnji kaznjenci pa da naj se premestijo v Ljubljano.

Da ima humanno ravnanje združeno z resnobo in redom več poboljševalnega uspeha nego surova strogost, kaže se tudi pri kaznilnicah. Kolik razloček med nekdanj in sedaj! V novejšem času je bilo mogoče, da so po napotilu avstrijskega pravosodnega

Vinici in en vinograd (Izvestje muzejskega društva 1990, str 102) in bil leta 1681. profesor modroslovja v Ljubljani (Izv. 1901, str. 29), nego o. Andrej Jankovič.

O. Andrej Jankovič je ob novem letu 1661. v vrsti svojih tovarišev zaznamovan kakor »Minister Praefectus Ecclesiae et Sanitatis: Confess. Templ. Consult«, leta 1663. kakor »Operarius et Confessarius Carniolicus«. Med letom 1663. so ga poslali v Pletrije pomagat o. Matiji Grošlju, ki je imel izpovedovanja čez glavo.

Leta 1664. stoji zopet v imeniku ljubljanskih jezuitov ob Jankovičevem imenu precejšnja vrsta naslovov — prič njegove vsestranske delavnosti. Bil je tedaj: operarius, Catechista, Confess: Coll: et Templi, Curator hospitalis et Carcerum.

Vojna s Turki je prekinila nato Jankovičevo delovanje v domovini. V cesarskem taboru, ki mu je zapovedoval Montecuculi, so potrebovali vojaških duhovnikov, posebno so čislali jezuite ¹⁾. Krog meseca velikega travna 1664 je odšel o. Andrej Jankovič s tovarišem, nemškim propovednikom o. Leopoldom Erthlom v Montecuculijev tabor izvrševat vojno duhovno pastirstvo. Z zmagoslavno bitvijo pri Sv. Gotardu dne 1. velikega srpana i. l. je bilo srečno dovršeno njuno izredno poslanstvo; mogla sta se torej vrniti domov.

Leta 1670. do 1672. je načeloval Jankovič kakor »superior« pleterskemu samostanu. Jeseni 1672 so ga pozvali v Ljubljano za slovenskega nedeljskega propovednika. Tedaj je jel bolehati.

Leta 1673. je zabeležen kakor »valetudinarius«. Umrl je dne 2. velikega travna 1674.

Letopisec tovarštva Jezusovega mu je posvetil zelo lep nekrolog, ki se v prevodu takole glasi: Število naših je skrčila smrt o. Andreja Jankoviča. Bil je po rodu Kranjec (Carniolus), star 53 let. Po humanitarnih naukih je bil sprejet v tovarštvo. Dovršivšega višje študije so ga imenovali za duhovnega sotrudnika. Izvrševal je razna opravila vedno tako, da je bil poslušen redovnim vodilom. Dičila ga je zlasti ljubeznjiva prijaznost, skromnost, v stiskah potrpežljivost, do višjega poslušnost, do bližnjih iskrena dobrotnost, do nebeščanov in zlasti do blažene Device nežna ljubezen. Nikdar ga nisi čul, da bi bil razžalil kakega tovariša ali o drugih premalo dostojno govoril ali samega sebe poviševal, dasi je v tovarštvu mnogo hvalnega storil. Načelnike, ki jih je skrbelo zanj, je ven in ven prosil, da naj se ne brigajo zanj negodnika. Vest, da se mu bliža smrt, je sprejel radostno; le to ga je žalilo, ker ni več storil na slavo božjo. Da bi se povečala slava božja, po tem je najbolj hrepenel in zato se nikdar ni branil nobenega posla, misijona ali dela. Pobožnosti je po-

¹⁾ Bielik, Geschichte der k. u. k. Militär-Seelsorge, str. 48 in 82.

svečeval čas tako, da je običajnemu premišljevanju, izpraševanju, mašam in časoslovu vsak dan dodajal po dve uri. Prorokovavši si bližnjo smrt je preminil potem, ko je bil opravil veliko izpoved izza otroških let in je bil dobro pokrepčan s sv. zakramenti.

Jankovičevo ime srečavamo v »diariu« ljubljanskega jezuitskega samostana, ki so mu povzete te črtice, v raznih pravopisnih oblikah: Jankouich, Jankouitsch, Jankouitsch, Jancovich, Jancovitsch, Jonkouitsch, Jonkouitz.

I. Vrhovnik.

Proi liturgiški direktorij je utegnila dobiti ljubljanska škofija za leto 1679. Dne 22. grudna 1678. je namreč ukazal tedanji ljubljanski škof Jožef grof Rabatta, da naj vsem svečenikom njegove vladikovine rabi tiskan direktorij, ki se vsakemu pošlje. Slu naj se plača vsako leto za ta bogoslužni koledar po petici (quinarius). (Škofijski arhiv.) I. V.

Občni zbor „Muzejskega društva za Kranjsko“ je zboroval v petek, 16. februarja ob šestih zvečer v konferenčni sobi I. državne gimnazije. Predsednik deželni šolski nadzornik Fr. Levec je pozdravil navzoče zborovavce in obžaloval, da zanimanje za društvo ne raste, ampak da pravzaprav pojemlje. In vendar ima društvo tako vzvišen namen, ker opozarja domačine in tujce na zgodovino domače zemlje, na njene naravne lepote in na šege nje prebivalstva. Ker peša število članov, se manjšajo tudi društveni dohodki. Letos izkazuje sklepni račun 1419 K 65 h primankljaja. V tem oziru pa je treba kaj storiti, da se društvo povzdigne in finančno stanje izboljša. Odbor se bo obrnil do »Kranjske hranilnice« s prošnjo, da bi povišala svoj letni dar, istotako na deželni odbor kranjski, da bi izplačal za l. 1903. odpadli prispevek. Tudi na ministerstvo pojde prošnja, da poviša svoj letni prispevek od 400 K na 800 K. Potom c. kr. deželnega predsedništva se bo odbor oglasil za pristop k društvu pri raznih korporacijah, pri političnih in šolskih oblasteh. Brez podpore c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk, deželnega odbora vojvodine kranjske in »Kranjske hranilnice« bi društvo ne moglo izhajati, zato bodi izražena vsem podpornikom zahvala. Upamo, da bodo tudi še nadalje blagohotno podpirali društvo. Zahvala bodi tudi obema urednikoma, da sta pravočasno izdajala »Izvestja« in »Mitteilungen« in so se radi tega mogli računati pravilno skleniti.

Iz tajnikovega poročila posnemamo sledeče: Zadnji občni zbor se je vršil na tem kraju 27. februarja 1905. V odboru ni bilo druge izpremembe, kakor da je prevzel tajništvo Viktor Steska, ker se je prejšnji tajnik profesor Frančišek Komatar preselil v Kranj.

Odbor je imel l. 1905. dve seji.

Društvo je omejilo svoje delovanje na izdajo »Izvestij« in »Mitteilungen«. Uredništvo sta obdržala oba prejšnja urednika dekan Anton Koblar in profesor Fr. Komatar.

Društvo šteje jednega častnega člana, dva dopisujoča in 173 rednih članov. Naročnikov na »Izvestja« je bilo 29 in na »Mitteilungen« eden.

Svoje publikacije zamenjuje društvo s 125. društvi in korporacijami in z različnimi domačimi listi. Po društvenih pravilih odstopa društvo svoje knjige oziroma liste deželnemu muzeju Rudolfinumu. Vodstvo Rudolfinuma je sprejelo od našega društva 11. aprila 1905 348 knjig in 21. januarja 1906 157 knjig, skupaj torej 505. Tudi letos se je prodalo precej letnikov »Izvestij« in »Mitteilungen«.

Da se zanimanje za društvo pomnoži, se bodo razposlala vabila k pristopu na razne osebe.

Več društev je prosilo, naj bi se jim brezplačno določile društvene publikacije. Tej želji ni bilo mogoče vselej ustreči, ker prazna blagajna tega ne dopušča.

Znatne prispevke so naklonili društvu tudi v minulem letu c. kr. ministerstvo, deželni odbor vojvodine kranjske in Kranjska hranilnica.

Deputacija (predsednik deželni šolski nadzornik Fr. Levec, odborniki Komatar, Pajk in Steska) se je poklonila 23. oktobra novemu deželnemu predsedniku in mu priporočila društvo. Posebej je še deželni šolski nadzornik Fr. Levec pozneje priporočil društvo blagonaklonjenosti c. kr. deželnega predsednika.

Smrt je v minulem letu pobrala dva člana grajščaka Otona barona Apfaltrerna in župnika Martina Malenška in naročnika na »Izvestja« dvornega svetnika dr. Gregorja Kreka. Blag jim spomin!

Blagajnik profesor Milan Pajk je pojasnil računski sklep za l. 1905. Dohodkov je bilo 3459 K 64 h, stroškov pa 4879 K 29 h, torej primanjkljaja 1419 K 65 h. Seveda ta primanjkljaj ne pride v poštev samo za l. 1905., ampak bolj za poprečnja leta; l. 1905. so se pa računi popolnoma sklenili, odtod ta primanjkljaj.

Dalje stanejo precej ilustracije, cena tisku se je povišala z novim letom za 15 %.

Da se ta primanjkljaj odpravi in društvo postavi na trdnjšo podlago, bo treba živahnejše agitacije. Upati smemo, da se bo to doseglo. Novi člani se bodo sprti objavljali v društvenih listih.

Prezreti pa ne smemo, da ima društvo v zalogi še precej izvodov »Izvestij in »Mitteilungen«, kar je tudi lepa glavnica.

Profesor dr. Fr. Ilešič predlaga, naj se objavljajo tudi kratka poročila o odborovih sejah. — Profesor dr. Jos. Gruden želi, naj se knjige in listi, ki jih imata v zalogi društvo in pa muzej, redno naznanjajo na ovitkih društvenih publikacij.

Profesor dr. Jakob Žmavc opozarja na § 2. društvenih pravil in predlaga, naj se ondi imenovani shodi s predavanji redno izvršujejo. Predavanje bodi poljudno za širje kroge in znanstveno za ožji krog. Tako

se bo zanimanje za društvo vzbudilo in med ljudstvom razširilo. — Dekan Anton Koblar pojasnjuje predgovorniku, da taki shodi niso lahko mogoči, ker društvo nima nobenega prostora na razpolago, sicer pa odobrava predlog. — Dr. Žmavc želi, naj odbor skrbi za to, da se prostor pridobi.

Ker je jenjala poslovna doba dozdanjega odbora, je bila volitev predsednika in potem osem odbornikov. Za predsednika je bil z vzklikom izvoljen dozdanji predsednik gosp. deželni šolski nadzornik Frančišek Levec, za odbornike pa gg. dekan Anton Koblar, profesor Fran Komatar, profesor Fr. Orožen, profesor Milan Pajk, direktor Andrej Senekovič, prelat Jos. Smrekar, knezoškofijski tajnik Viktor Steska, profesor dr. Jakob Žmavc. Za pregledovavca računov sta bila zopet izvoljena deželni svetnik Jožef Pfeifer in župnik Ivan Vrhovnik.

Oficial južne železnice Fr. Podkrajšek je izrazil zahvalo prejšnjemu odboru za delovanje v prejšnji poslovni dobi.

Odborova seja. Po občnem zboru je bila takoj odborova seja. Odbor se je konstituiral takole: Predsednik Fr. Levec, podpredsednik Andrej Senekovič, blagajnik Milan Pajk, tajnik Viktor Steska, urednika »Izvestij« in »Mitteilungen« ostaneta Anton Koblar in Fr. Komatar. Nato je bil še pomenek o društvenem delovanju za nadalje, zlasti o spisih in poročilih za društvena lista. V. S.

Josip Luckmann †. Dne 20. sušca t. l. je v Ljubljani nenadoma preminul dolgoleten član našega društva, gospod Josip Luckmann, predsednik »Kranjske hranilnice«, onega zavoda, ki že vrsto let veledušno podpira »Muzejsko društvo za Kranjsko«. Pokojnika je zaradi blagega srca visoko čislalo vse prebivalstvo ljubljanskega mesta. N. v. m. p.

Novi člani od 1. prosinca 1. 1906.: Schwarz Teodor, c. kr. deželni predsednik kranjski v Ljubljani. Abram Anton, kurat v Št. Petru na Krasu. Bučar Jožef, c. kr. profesor v Kranju. Gaber Ante, cand. iur. v Škofji Loki. Gliebe Josip, župnik v Gotenici. Grafenauer Franc, c. kr. profesor v Kranju. Grivec Franc dr., kaplan v Dobu pri Ljubljani. Jarc Evgen, c. kr. profesor v Kranju. Karlin Jurij, župni upravitelj v Sorici. Kljun Janez, župnik v Šmartnem v Tuhinju. Kramer Ernest dr., ravnatelj kemičnega preskuševalnega zavoda za Kranjsko v Ljubljani. Kraut Alojzij dr., odvetnik in župan v Kamniku. Krek Bogomil dr., dvorni in sodni odvetnik na Dunaju. Možina Janez, župnik v Rovtahu. Pavšlar Helena, posestnica v Kranju. Perne Frančišek dr., c. kr. profesor v Kranju. Pirnat Makso, c. kr. profesor v Kranju. Podlogar Leopold, kaplan v Črnomlju. Polec Janko dr., c. kr. avskultant v Ljubljani. Renier Ivan, mestni župnik v Krškem. Tominšek Josip dr., c. kr. profesor v Ljubljani. Wester Jožef, c. kr. profesor v Ljubljani. Zupančič Jakob, c. kr. profesor v Gorici.

Izdaje in zalaga »Muzejsko društvo za Kranjsko.«

Natisnili J. Blašnikovi nasledniki v Ljubljani